

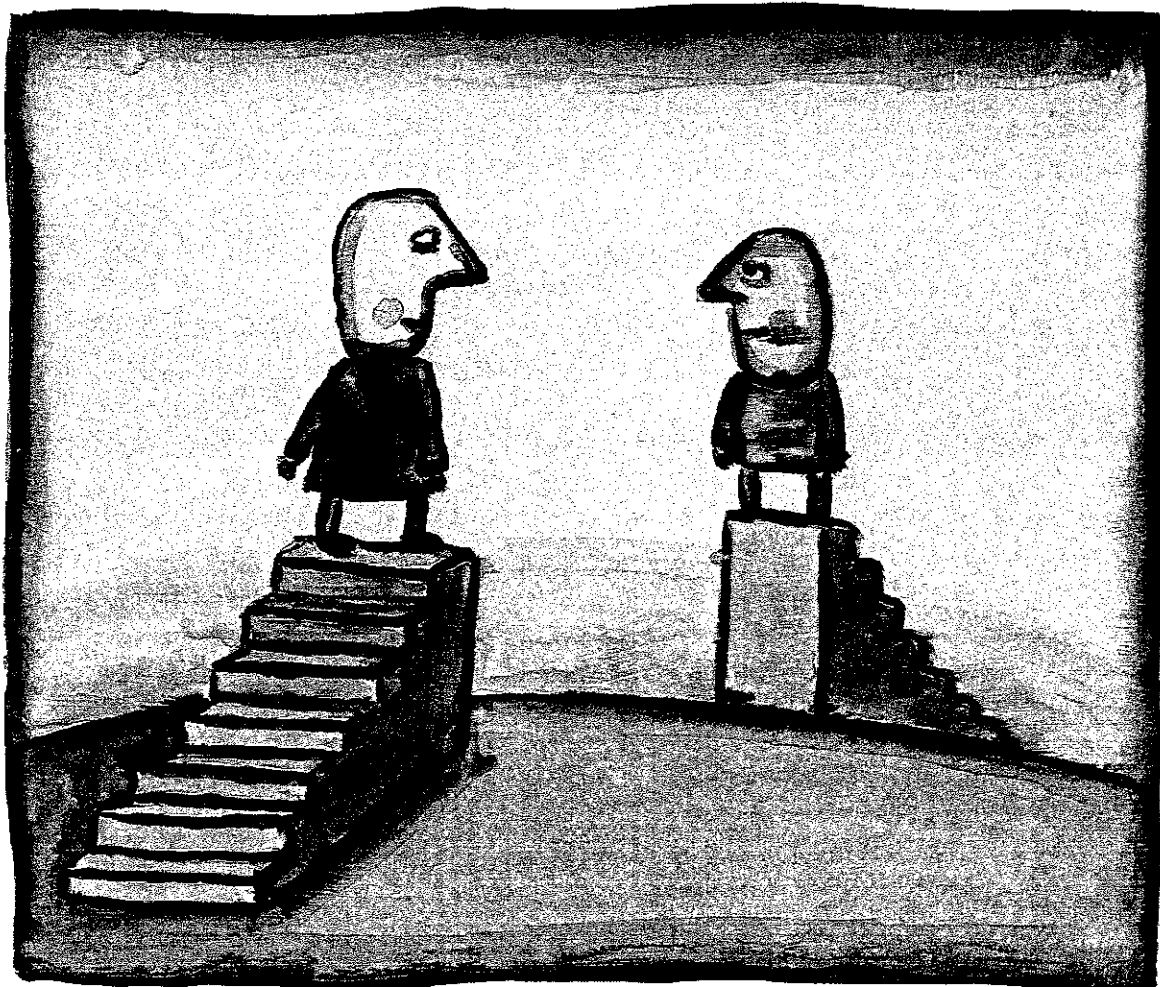

UTDANNINGS- OG
FORSKNINGSDEPARTEMENTET

Seminar rapport

Norge i et globalt utdanningsmarked

Fagseminar - 8. november 2004

DET KONGELIGE
UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENT
Statsråden

Diverse adr.
se egen liste

Deres ref

Vår ref

Dato 29.09.04

2004/5177

Invitasjon til fagseminar om globalisering av utdanning

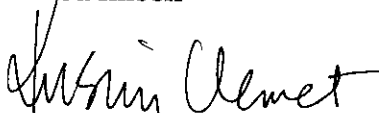
Jeg inviterer med dette institusjonen til å delta med 1-2 personer på et fagseminar om *Norge i et globalt utdanningsmarked*. Seminaret finner sted **Mandag 8. november 1500-1830 i konferansesalen R4 i regjeringskvartalet (se vedlegg)**.

Målet for seminaret er å innhente erfaringer, synspunkter og perspektiver som belyser det globale utdanningsmarkedet. Derfor har vi invitert en rekke representanter fra institusjoner, forskningsmiljøer og organisasjoner til å ta opp ulike problemstillinger knyttet til temaet.

I tillegg vil jeg utfordre inviterte gjester til å komme med synspunkter. For å være sikre på at vi får med alle innspillene fra dere videre, ber vi om at vi får disse i form av korte skriftlige notater. Alle innlegg vil bli trykket i en seminarrapport og tilsendt alle deltakere på seminaret i etterkant.

Jeg ønsker dere vel møtt til seminaret, og ber om at dere gir beskjed innen 3. november til Universitets- og høyskoleavdelingen ved Anne Ingeborg Torvik, tlf: 22 24 79 07, e-post ant@ufd.dep.no eller Inger Åsberg, tlf. 22 24 77 03, e-post ing@ufd.dep.no dersom dere ønsker å delta.

Med hilsen

Kristin Clemet

Vedlegg: Bakgrunnsnotat, program og kart over regjeringskvartalet.

Innholdsfortegnelse

Bakgrunnsdokument: Norge i et globalt utdanningsmarked	2
Program	4
Innledning. Ved statssekretær Bjørn Haugstad	5
Nødvendigheter, strategier og erfaringsbasert læring. Ved Johan P. Olsen.....	7
Utfordringer og muligheter for norske universiteter. Ved rektor Arild Underdal, Universitetet i Oslo	15
Ligger verden åpen for norske læresteder som utdanningsentreprenør? Ved rektor Torger Reve ved Handelshøyskolen BI.....	17
En høgscole i verden HSF – et case. Ved Hans Jørgen Binningsbø.....	20
Europeisering, internasjonalisering og globalisering av høyere utdanning Ved Nicoline Frølich & Bjørn Stensaker, NIFU STEP	24
Danmarks internasjonalisering av høyere utdanning. Ved Torben Kornbech Rasmussen, Vicedirektør i det danske Undervisningsministeriet	28
Internasjonalisering og globalisering - alternative veier til grenseløst utdannings - og forskningssamarbeid. Ved Tor Halvorsen, Universitetet i Bergen.	34
Norges altruistiske holdning overfor utviklingsland – finnes det en norsk høyere utdanningstrategi overfor den tredje verden? Ved fungerende NORAD direktør Ingun Klepsvik.....	43
”Hvem skal betale når vi handler utdanning på et globalt marked?” Ved Marit Roalsø Sirevåg, president ANSA.....	47
Deltakerliste	54

Bakgrunnsdokument:
Norge i et globalt utdanningsmarked

Bidrag til norsk strategi
– perspektiver fra institusjoner, nasjonale myndigheter og organisasjoner

Utdanningssystemene og internasjonalt utdanningssamarbeid gjennomgår dyptgripende endringsprosesser. Nye globale samhandlingsmønstre stiller Norge overfor muligheter og utfordringer som krever nye mål og virkemidler. Handel med utdanning har fått helt nye dimensjoner, og mange land utvikler handelspolitiske strategier hvor utdanning blir eksportnæring. Samtidig fokuseres det på det nasjonale kunnskapsforrådet som ressursgrunnlag for fremtidig velstand, og stadig flere nasjonale og regionale prosesser innrettes mot å sikre en tilstrekkelig andel av verdens hjernekraft. Sist men ikke minst melder nye masser seg som utdanningssøkende i antall som langt overgår det de offentlige budsjetter, særlig i utviklingsland, kan imøtekomme.

Høyere utdanningsinstitusjoner over hele verden, og i Europa spesielt, gjennomgår substansielle endringer i forhold til både funksjon og organisering. Nye organisasjonsmessige endringer med sterk fremheving av individuelle prestasjoner, styringsmuligheter, insentivstyring, kvalitetssikring og evaluering, ansvar og krav om organisatorisk læring, er alle utviklingstrekk som langt på vei (re-)definerer institusjonenes funksjon og fokuserer kravet om kontinuerlig tilpasning til raskt skiftende eksterne utfordringer. Disse utfordringene blir ofte formulert som;

- i) en utvikling mot en kunnskapsøkonomi og et kunnskapssamfunn;
- ii) en europeisering, internasjonalisering og globalisering av de økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle forhold hvor de høyere utdanningsinstitusjonene virker;
- iii) utviklingen og virkningen av ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Norge har ambisjoner om å påvirke utviklingen av det internasjonale utdanningsområdet. For at vi kan gjøre oss gjeldende på de mange arenaer der utdanning er tema, må vi ha klare mål og klare strategier for å nå målene. For å bidra i arbeidet med å bygge dette politikkgrunnlaget inviteres det til fagseminar hvor det ønskes råd om hvilke prioriteringer og ambisjoner som bør legges til grunn for norske posisjoner internasjonalt.

Noen spørsmål som kan være aktuelle i forbindelse med denne vurderingen:

- Er det en motsetning mellom akademisk kvalitet som tradisjonell drivkraft i internasjonaliseringen og økende oppmerksomhet rundt økonomisk inntjening og markedshensyn?
- I hvor stor grad skal kostnadene ved internasjonalisering av norsk utdanning fortsatt være et offentlig ansvar, og i hvor stor grad skal studenter måtte dekke kostnadene ved utdanning i utlandet for egne penger?
- Skal Norge posisjonere seg som handelspartner for å tjene penger på økt eksport av norske utdanningstjenester?
- Skal institusjonene få større muligheter til å dra økonomisk fordel av sitt internasjonale engasjement f. eks. i form av skolepenger fra utenlandske studenter,

kommersielle utviklingsprosjekter i samarbeid med utenlandske partnere eller etablering i utlandet?

- Hvordan kan Norge best møte sitt ansvar for et globalt rettferdig og tjenlig utdanningsystem? Tjener de Nord-Sør-programmene som finnes, samarbeidspartnerne i Sør eller kommer de mest engasjerte norske miljøer til gode?
- Skal Norge fullt ut overta de målene som ligger i EUs Lisboa-strategi, der også utdanning skal bidra til å styrke europeisk økonomisk dominans og kunnskapsressurser?
- Er tiden i så fall inne for å skrinlegge målet om at studenter fra Sør vender hjem etter endt utdanning i Norge, og heller sikre oss deres hjernekraft for norske behov?

Program

Tid	Tema	Innleder
1500	Småmat	Småprat
1515	Velkommen	Statssekretær Bjørn Haugstad
	Sesjon I	
1525	Internasjonale endringer medfører nye rammebetingelser og behov for nye strategier fra både nasjonale myndigheter og fra institusjoner. Hvilke strategier kan velges? – Et overblikk.	Johan P. Olsen Professor ved Universitetet i Oslo.
1545	Utfordringer og muligheter for norske universiteter i det internasjonale utdanningsmarkedet. UiO, et case.	Arild Underdal , Rektor ved Universitetet i Oslo
1555	"Ut vil jeg, ut!" Ligger verden åpen for norske læresteder som utdanningsentreprenør?	Torger Reve , Rektor ved Handelshøyskolen BI
1605	" <i>Det verkar noko uklart kva handlefridom staten har til å føra ein nasjonal utdanningspolitikk sett i lys av ein del internasjonale avtaler.</i> " ¹ – En høgskole i verden. HSF – et case.	Hans Jørgen Binningsbø , Direktør ved Høgskolen i Sogn- og Fjordane
1615	Trender og utfordringer i internasjonalisering og europeisering av høyere utdanning. – En konkretisering. Basert på forskningsprosjekt i NIFU.	Bjørn Stensaker , Forskningsleder ved NIFU
1630	Pause	
	Sesjon II	
1650	Danmarks internasjonalisering av høyere utdanning – med bl.a. ønske om å tiltrekke seg gode utenlandske studenter, forskere, lærere og arbeidskraft. Danske utdannelsesinstitusjoner skal bli så attraktive at en eventuell fremtidig hjerneflukt hindres.	Torben Kornbech Rasmussen , Vicedirektør i den internasjonale enhet, i det danske Undervisningsministeriet
1710	Finnes det andre veier enn full åpning mot internasjonalisering av høyere utdanning?	Tor Halvorsen , førsteamanuensis ved UiB
1725	Norges altruistiske holdning overfor utviklingsland – finnes det en norsk høyere utdanningsstrategi overfor den tredje verden?	Ingun Klepsvik , fungerende Norad direktør
1735	Hvem skal betale når vi handler utdanning på et globalt marked?	Marit Roalsø Sirevåg , President i ANSA
1745	Spørsmål og kommentarer	Deltakerne i salen
1820	Politisk ledelse	Oppsummering
1830	SLUTT	

¹ Sitat fra Høgskolen i Sogn og Fjordane sitt budsjettokument for 2004.

Innledning

Ved statssekretær Bjørn Haugstad

Generell innledning:

Ønsker alle velkommen – gledelig stor interesse både eksternt og i departementet. En imponerende rekke av svært kompetente innledere – spesielt takke dem – alle forutsetninger for at dette skal bli en svært interessant ettermiddag.

Nye utviklingstrekk:

Den norske utdanningssektoren ganske langt fremme mht. å integrere internasjonalisering i virksomheten. I dag unødvendig å begrunne eller regne opp alle endringer sektoren har gjennomført på dette området – på en måte oppsummert i Kvalitetsreformen med den vekt den legger på internasjonal virksomhet.

Neste 'bølge' i utviklingen – internasjonalisering av utdanning ikke lenger bare utveksling og samarbeid mellom nasjonale systemer, men samspill og konkurranse på en globalisert, grenseløs arena – mer og mer på kommersiell basis.

Vårt politikkarbeid:

Jeg ser at vi er blitt kalt 'naive' i forhold til denne utviklingen (Per Olaf Aamodt, Kronikk i Forskningspolitikk nr 3/04).

- På den ene side kritiseres vi ofte for å ha gitt opp '**utdanning som fellesgode**' til fordel for '**utdanning som vare**'
- Like ofte kritiseres på den annen side at vi ikke er pågående nok til å sikre oss '**vår del av kaka**' i konkurransen om utbytte og hjernekraft på et nådeløst marked.

Sannheten er at dette politikkområdet står ganske sentralt i vårt arbeid med høyere utdanning i departementet.

Internasjonalt engasjement:

Ikke minst har Norge engasjert seg resolutt i internasjonale fora for å være med og påvirke utviklingen. Særlig arbeidet for tiltak for å sikre **kvaliteten** på internasjonale utdanningstilbud, og innsatsen har gitt Norge en **ganske stor tyngde i internasjonale utdanningsfora**. Også med arbeidet i **Bologna-prosessen** har norske standpunkter fått betydelig gjennomslag. Jfr. Bergen konferansen til sommeren.

Noen viktige prinsipper:

Så langt har vi lagt til grunn at

- Internasjonalisering er et gode i seg selv, og bidrar til å heve kvaliteten på utdanning og forskning
- Det er i offentlig interesse å bidra til internasjonalisering av utdanning, derfor bruker vi meget store beløp, særlig på studentmobilitet
- Norge har ingen 'offensive interesser' – dvs. satser ikke på å tjene penger – i internasjonal utdanningshandel
- Mest mulig fri flyt av utdanningstjenester over landegrensene er et gode fordi den øker tilgangen til globale kunnskapsressurser og kan hjelpe mange land med å møte overveldende utdanningsbehov

Noen viktige endringer nasjonalt:

- Kvalitetsreformen pålegger institusjonene internasjonalisering – studentene har krav på utenlandsstudier hvis de ønsker det. Det er nå delstudentene som øker – antall helgradsstudenter stagnerer.
- Forslaget til ny Universitetslov sikter mot større selvstendighet og større egenansvar for UH-institusjonene. Skal de også gis større handlefrihet internasjonalt?
- Endrede utdanningsvalg blant norske studenter og nye behov på arbeidsmarkedet gir institusjonene nye utfordringer mht rekruttering – reduksjon på 4000 studieplasser foreslått på 2005-budsjettet. Skal de kunne hente studenter på det globale markedet i stedet? Og hvem skal betale?

Dette gir behov for å oppdatere vår internasjonale strategi.

Både: Hva skal Norge arbeide for internasjonalt?

Og: Hvordan skal vi innrette oss nasjonalt i forhold til den globale utviklingen?

Avrundning

Lengre trenger ikke min innledning å være. Vi har knapp tid og mange ivrige bidragsytere i startgropen. Jeg håper på aktive meningsytringer fra dere som er her og fra sektoren som helhet, og ser fram til en givende ettermiddag.

Nødvendigheter, strategier og erfaringsbasert læring

Ved Johan P. Olsen

Oppgitt tema:

“Internasjonale endringer medfører nye rammebetingelser og behov for nye strategier fra både nasjonale myndigheter og fra institusjoner. Hvilke strategier kan velges? – Et overblikk”.²

Takk for en overraskende invitasjon til å innlede - overraskende fordi jeg aldri har studert utdanningspolitikk eller vært aktør på feltet. Jeg er trolig invitert fordi ARENA-programmet, som jeg er en av lederne av, har vært opptatt av forholdet mellom europeiske, nasjonale og institusjonelle endringsprosesser. Vi har særlig studert hvordan europeisk samarbeid og integrasjon påvirker nasjonalstaten og dens institusjoner og hvordan stater og institusjoner har utnyttet det handlingsrommet som finnes. Arrangøren har altså tatt sjansen på at en forsamling som er kommet hit for å diskutere utdanningspolitikk, og kanskje først og fremst for å påvirke statsråden og den kommende forskningsmeldingen, vil ha tålmodighet til å se utdanningspolitikken i en videre ramme. Vi får se – ansvaret for resultatet overlater jeg med glede til arrangørene.

Ytre rammebetingelser: Økt integrasjon og samarbeid.

Først, hvordan kan vi forstå ”europeiseringen” og de internasjonale endringsprosessene? Invitasjonen til seminaret snakker på den ene siden om *et globalt utdanningsmarked* og på den andre siden om *arenaer for utdannings samarbeid og utdanningspolitikk* og norsk politikk i slike fora.

Vi kan skille mellom fire aspekter ved europeisk og internasjonal integrasjon og samarbeid: (1) Økt avhengighet, (2) nye samhandlingsmønstre, med mer kontakt, (3) fremvekst av felles verdier, normer og situasjonsoppfatninger og (4) utvikling av felles politikk og institusjoner.

Økt avhengighet viser til en årsakssammenheng – at hendelser og beslutninger ett sted i et system har virkninger andre steder. Integrasjonen øker dess mer direkte, sterkere og raskere påvirkningene skjer. Siden det neppe er uenighet om at den europeiske og internasjonale utviklingen har hatt økende betydning, skal jeg ikke utdype dette her.

Kontakt- og samhandlingsmønstre: Også her er utviklingsretningen klar, men siden vi kanskje glemmer *hvor* store endringene har vært, skal jeg gi et par eksempler. Tage Erlander tok over som svensk statsminister i 1946: hans biograf Olof Ruin forteller at det tok år før han bevegde seg utenfor nordiske land, men høsten 1950 reiste han til England og han skrev da i sin dagbok:

”Så har då t.o.m. jag vågat mig utomlands. Jag gav mig i väg i känslan av förestående korsfästelse. Allting obehagligt. Sverige impopulärt, partiet borgerlig och min engelska på löjets gräns” (s. 18 hos Ruin)

I en studie av danske embetsmenns reiseregninger etter turer til Brussel har Jørgen Grønnegaard Christensen vist hvordan medlemskap i EU bidro til å bryte ned av skillet mellom utenriks- og innenrikspolitikk. UD tapte kampen om å kontrollere forholdet til utlandet, og de fleste departementer ble ”utenriksdepartementer”. Etter hvert finnes det god dokumentasjon om kontaktmønstrene, også for norske myndigheter. Det finnes ikke så mye systematisk informasjon om innholdet og konsekvensene av kontaktene og de skiftende samhandlingsmønstrene.

Felles tankemodeller viser til konvergens i verdier, normer, virkelighetsoppfatninger og terminologi – og dermed til forestillinger om hva som skjer, hvordan ting fungerer, hvorfor det skjer, og hvordan utviklingen skal vurderes normativt. Et eksempel er den prosess EU er inne i, hvor man diskuterer hvilke normative, rettslige og organisatoriske prinsipper Unionen skal bygge på, og spesielt hvordan markedsprosjektet, med dets vekt på de fire frihetene, skal kombineres med ønsket om demokrati, sosialt samhold, en bærekraftig utvikling og en rekke andre hensyn. Det er vanskelig å få gode mål på denne formen for integrasjon, men den *er* kommet kortere enn integrasjon i form av økt kontakt.

Felles politikk og institusjoner: Mens GATS, *The General Agreement on Trade in Services* i WTO, over tid kan vise seg å få store konsekvenser, har EU hittil vært den sterkeste eksponenten for overstatlig og mellomstatlig institusjonsbygging, rettsutvikling og samarbeid.

² Presentert på Utdannings- og Forskningsdepartementets fagseminar om globalisering av utdanning 8.11 2004 i

Fra et faglig ståsted er EU også det mest spennende eksperiment i politisk organisering og styring i verden i dag - et eksperiment med potensial til å utvikle en ny politisk orden i Europa og et mulig forbilde for utviklingen i andre verdensdeler.

Nasjonale handlingsmuligheter.

Hvordan kan vi så forstå nasjonale responser på europeiske og internasjonale endringsprosesser? Hva er statenes strategiske handlingskapasitet, og hva er handlingsrommet for små land med ”åpne” økonomier og kulturer? Jeg vil ta utgangspunkt i tre perspektiver som vektlegger ulike typer prosesser som grunnlag for samfunnsmessig fornyelse og modernisering: (1) Ytre nødvendigheter og konkurransebasert utvelgelse, (2) nasjonal planlegging med prognoser og langsiktige strategier, og (3) erfaringsbasert læring.

Ytre nødvendigheter. Forestillingen om at internasjonale og europeiske endringer, med økt avhengighet og konkurranse, *tvinger* frem nasjonale tilpasninger, har de siste 25 årene stått sentralt i internasjonal og norsk reformtenkning. TINA-syndromet - *There Is No Alternative* – forutsetter at internasjonale avhengigheter og konkurranse styrer kontakt- og tankemønstre, så vel som politikk og institusjonsutforming. Vi er i kreftenes vold, og det vil skje en konvergens i organisasjons- og styringsformer, med vekt på markedsløsninger og ”New Public Management”, inspirert av privat sektor. Gamle organisasjons- og styringsformer vil lide dinosaurenes skjebne. De er ikke funksjonelle og er dømt til å forsvinne.

Det er gode grunner til å ta den europeiske og internasjonale påvirkningen på alvor. Men det er **ikke** grunn til å henfalle til omgivelsesdeterminisme og la seg overmanne av det en kollega kaller ”*internasjonaliseringsbesettelse*”. Som innkallingen til møtet forutsetter: Det finnes nasjonalt og institusjonelt handlingsrom. Hovedmønsteret i EU er, for eksempel, ”domestic adaptation with national colors” (Cowles, Caporaso and Risse 2001: 1, Transforming Europe). I praksis tolkes og omformes ytre impulser med utgangspunkt i nasjonale og institusjonelle tradisjoner, strukturer, dynamikk, ressurser og erfaringer, og iverksettingen av europeisk politikk påvirkes av i hvilken grad internasjonale, nasjonale og institusjonelle forhold faller sammen, eller står i motsetning til hverandre.

Det er også verd å merke seg at EUs organisasjons- og styringstenkning og -praksis avviker fra det synet OECD, Verdensbanken, det Internasjonale Pengefondet og de store

internasjonale konsultentselskapene har vært talsmenn for. Mens de sistnevnte på 1980-tallet og (i hvert fall) til midtveis på 90-tallet doserte en standardmedisin for reformer, har EU hele tiden akseptert at det er flere måter å organisere, styre og administrere på, som kan gi likeverdige resultater. De samme oppgavene er blitt ivaretatt på forskjellige måter både på hjemmebane og i Brussel. Konvergensen i organisasjons- og styringsformer har vært moderat, til tross for det indre marked, felles lovgivning og hyppig kontakt mellom representanter for medlemslandene.

Det må i tillegg tas hensyn til at EU-samarbeidets omfang og form, og dermed hvilke føringer det legger på nasjonal politikk, varierer mellom saksområder. Mens EU i økende grad påvirker utdanningspolitikken og utdanningssystemene på det nasjonale nivå, er utdanning ikke blant de politikkråder hvor Unionen har størst innflytelse. For fire dager siden ble det, for eksempel, holdt et foredrag i det Danske Videnskabernes Selskab hvor Kinas evne til strategisk langtidsplanlegging i utviklingen av bioteknologi ble satt opp mot EUs usikkerhet, nøling og kortsiktige rammeprogram.³

En grunn til EUs begrensede handlekraft når det gjelder utdanning, er at dette er et politikkområde som balanserer mellom økonomi og kultur. Initiativ ut fra økonomiske og handelspolitiske motiver har ført til gjenoppdagelse av at dette er et konfliktfylt område, med stor betydning for det enkelte lands identitet. I EU har det vært lagt mer kraft i å beskytte nasjonalt språk og kulturelt mangfold enn å beskytte den nasjonale valuta.

Planlegging og styring. I invitasjonen til møtet heter det at "Norge har ambisjoner om å påvirke utviklingen av det internasjonale utdanningsområdet". Det skal utformes en norsk strategi i et globalt utdanningsmarked og en norsk politikk i internasjonale utdanningsfora. Ambisjonen er altså ikke bare å føre en tilpasningspolitikk, men også å påvirke den europeiske og internasjonale utviklingen. Til dette trengs det, igjen i følge invitasjonen, klare mål og strategier.

Har så den norske staten kapasitet til å formulere klare mål og virkemiddel og skape tilstrekkelig oppslutning om en enhetlig og langsiktig politikk? Hvordan skal dette gjøres på et felt hvor flere forhold kan vanskeliggjøre en enhetlig nasjonal strategi - for eksempel at

årsakskjedene kan være lange og usikre og kunnskapsgrunnet ujevnt; at politikktutformingene tar form av kompromisser; at historisk sterke normer om akademisk frihet og kollegialt selvstyre kan komme i motsetning til ønsket om handel med utdanning, og at læresteder kan søke nasjonal eller regionale politisk støtte, heller enn å perfektionere seg for internasjonal konkurranse og eksport.

På samme måte som for EU, vil norsk utdanningspolitikk være basert på en avveining mellom flere konkurrerende hensyn, og ett viktig aspekt vil nettopp være i hvilken grad utdanning skal behandles som en handelsvare, med nedbygging av handelshindringer og effektivisering av markeder. Utdannings- og forskningsministeren har for eksempel i en omtale av Bologna-prosessen nevnt betydningen av kulturelle, demokratiske og sosiale forhold og en bærekraftig global utvikling, i tillegg til økonomiske hensyn.⁴ Og mens noen vil gi prioritet til vitenskapelige premisser, vil utdanningspolitikken for andre være distriktspolitikk, sysselsettingspolitikk eller kulturpolitikk.

Det er, for eksempel, ikke lenge siden daværende kulturminister Åslaug Haga spurte ”*Skal kultur bli en handelsvare*”? Hennes eget svar var at kultur ikke er en vare i tradisjonell forstand. Kultur er for viktig til å underkastes ensidige økonomiske målsetninger. Det er fare for at de små nasjoners kulturelle egenart forsvinner, men ”de største kapitalkreftene” må ikke tillates å uhemmet overkjøre den kulturelle identiteten som et folk har utviklet gjennom en lang historie. Det er behov for et mangfoldig kunst- og kulturliv og språk, og mye vil gå tapt gjennom forflatning og global standardisering.⁵

I invitasjonen til møtet understrekes det også at utdanningssystemet gjennomgår, og vil måtte gjennomgå, store forandringer i oppgaver og organisering, med krav om kontinuerlig og raskt å tilpasse seg skiftende omgivelser. Det er snakk om ”organisasjonsmessige endringer med sterk fremheving av individuelle prestasjoner, styringsmuligheter, insentivstyring, kvalitetssikring og evaluering, ansvar og krav om organisatorisk læring”. Det dreier seg i praksis om en redefinering av institusjonenes identitet, og det er en prosess som er kjent fra flere sektorer i samfunnet, hvor ”pakten” mellom enkeltinstitusjoner og samfunnet er opp til revurdering og reorganisering. Som vanlig skaper slike identitetsutfordrende prosesser

³ Foredraget ble holdt av Brian Clark som er Science Management Committee European co-chairman for det EU finansierte samarbeidet EFBIC - The European Focus on Biotechnology in China. Foredragets tittel var ”The future for European Research Cooperation in China”.

⁴ Utdannings- og forskningsminister Kristin Clemet, *Dagsavisen*.25.9 2004.

usikkerhet, institusjons- og rolleforvirring, og konflikt om på hvilket normativt grunnlag og hvilke virkelighetsoppfatninger ulike institusjoner skal være konstituert.

I slike situasjoner kan reformer bygge på en *konfrontasjonsstrategi*, hvor det gjelder å overrumple eller nedkjempe motstandere, eller en *samarbeidsstrategi*. Den første strategien er velkjent fra reformer i for eksempel Storbritannia, Australia og New Zealand - land med en winner-take-all politisk tradisjon. Samarbeidsstrategien har stått sterkere i norsk og skandinavisk tradisjon, hvor det er blitt lagt vekt på å bygge relativt bred støtte om reformer. Det bringer oss over til den tredje hovedprosessen: erfaringsbasert læring.

Erfaringsbasert læring. Dersom det er riktig at trening gjør mester, skulle små land være bedre til å omstille seg til internasjonale endringer enn de store. Mens de store tradisjonelt har tilpasset andre land til egne interesser og oppfatninger, har de smås hverdags erfaring vært at de må tilpasse seg de store (Karl Deutsch). De har ikke ressurser til å styre den internasjonale utviklingen, og det er ofte vanskelig å forutsi hva som vil skje på lang sikt. De har derfor satset på løpende, stegvise tilpasninger basert på læring gjennom prøving og feiling, mer enn helhetlige og langsiktige reformstrategier.

Forestillingen om at små land i Vest-Europa har funnet en måte å leve med internasjonal usikkerhet og endring, er også utgangspunkt for Peter Katzenstein's analyse av disse landenes styringssystem og policy-stil. Katzenstein er opptatt av landenes evne til å balansere økonomisk effektivitet og fleksibilitet med sosial sikkerhet, rettferdighet og stabilitet, og dermed deres evne til samtidig å møte kravene fra internasjonal markeds konkurranse og behovet for hjemlig politisk legitimitet.⁶

Mye av forklaringen synes å ligge i historien: Opplevelsen av avhengighet og sårbarhet har skapt samhold, samarbeid og vilje og evne til å unngå destruktive konflikter. Man har lært at det lønner seg å diskutere, forhandle og inngå kompromisser som grunnlag for samordnet handling. Erfaringsbasert læring er institusjonalisert i felles hukommelse, tillit, evne til å forstå og ta hensyn til hverandres interesser, preferanser og virkelighetsoppfatninger, selv i konfliktfylte situasjoner. Slike rutiner er dypt forankret i nasjonale institusjoner og praksiser,

⁵ "Skal kultur bli en handelsvare"? Daværende kulturminister Åslaug M. Haga, *Dagsavisen* 20.11 1999.

⁶ Katzenstein 1985, *Small States in World Markets*, s. 211, Katzenstein 2003, spesialnummer.

og de er ressurser som kan mobiliseres i krisesituasjoner, også når den politiske retorikk tar avstand fra disse samarbeidsformene.

Om å forstå og påvirke.

Mulighetene for å forholde seg fornuftig til europeisering og internasjonalisering avhenger av hvordan Norge bruker sine begrensede ressurser i internasjonale fora og om man lykkes i å skape nasjonalt samarbeid, eller vikler seg inn i destruktive konflikter. Mulighetene avhenger også av utdanningspolitikkenes kunnskapsgrunnlag, blant annet av i hvilken grad man forstår tre ikke-perfekte prosesser for omstilling og fornying:

(1) *Markedskonkurransens* karakter og hvor effektivt den vil eliminere ikke-funksjonelle tanke- og samhandlingsformer, politikker og institusjoner. Hvor presise, sterke og konsistente er markedssignalene? Hvor konkurransedyktige er lærestedene?

(2) Hvor utviklet evnen til å *planlegge* er - evnen til å formulere klare mål og virkemiddel, lage prognoser om fremtiden, utforme strategier, treffe valg og skape oppslutning om politikken. Finnes det politisk vilje til å eliminere fagmiljøer som ikke er internasjonalt "konkurransedyktige" eller "ulønnsomme" men som har sterk støtte i regionale politiske og økonomiske maktsentra?

(3) Hvor utviklet evnen til å *lære av erfaringer* er - evnen til å overvåke og tolke det som skjer og bruke erfaringene i omstillingsprosesser, og dermed hindre at for eksempel kostbare evalueringer blir ritualer mer enn styringsverktøy. Er det på utdanningsområdet grunnlag for å bruke den tradisjonelle norske modellen, med vekt på å skape samarbeid og bred oppslutning om stegvise reformer?

Mens politisk retorikk gjerne setter marked, planlegging og erfaringsbasert læring opp mot hverandre, er virkeligheten preget av blandingsformer. utfordringen er derfor å skape bedre innsikt om *anvendelsesområdet* for hver av prosessene.

Det er imidlertid grunn til å tro at det finnes rom for ulike strategier i forhold til europeisering og internasjonalisering. Påstander om omgivelsesdeterminisme – *There Is No Alternative* – er en styringsteknikk mer enn et empirisk faktum. Statens strategiske kapasitet når det gjelder å utnytte det eksisterende handlingsrommet, påvirkes av graden av oppslutning eller motstand i

styringsverket, det politiske miljø, ved lærestedene og i samfunnet for øvrig. En strategisk statsråd må balansere internasjonale krav og muligheter med behovet for hjemlig legitimitet – at reformer oppfattes som fornuftsbaserte og moralsk akseptable blant de berørte. Motstand kan møtes med konfrontasjon eller samarbeid, men norske erfaringer viser at man kan komme langt i å bygge et i internasjonal målestokk godt samfunn ved hjelp av reformer basert på relativt bred oppslutning.

Om en slik strategi er mulig eller sannsynlig med dagens konflikt- og samarbeidsmønstre på det utdanningspolitiske området, vil vi kanskje vite noe mer om når dette seminaret er slutt.

Takk for oppmerksomheten.

Utfordringer og muligheter for norske universiteter

Ved rektor Arild Underdal, Universitetet i Oslo

UNIVERSITETET
I OSLO

Mulighetene for UiO er ganske gode!

- For å rekruttere utenlandske studenter til (bl.a.)
 - Fagmiljøer med internasjonal anerkjennelse og bred kontaktflate
 - Studier innenfor virksomhetsområder der Norge eller Skandinavia oppfattes å ligge langt fremme, eller byr på særlig interessant materiale
 - Velferdsstat, fredsarbeid, særlige naturforhold (polarområder) m.v.
 - Utdanning uten studieavgift (og til dels også til utdanning *med* studieavgift!)
- For utveksling
 - Dog problem å få "svake" studenter inn ved "gode" universiteter
- For å utvikle felles studieprogrammer og annet undervisningssamarbeid
 - Her vil vi verdsette hjelp fra (europiske) utdanningsministre for å harmonisere ulike og til dels inkompatible nasjonale regler!

UNIVERSITETET
I OSLO

Men hvor langt bør vi gå i å *utnytte* dem?

- Hvor offensivt skal vi rekruttere utenlands når vi årlig må avvise flere tusen godt kvalifiserte norske søkere?
- Hvor langt skal den norske stat "betale for" utdanning av utenlandske statsborgere (som i mange tilfelle ikke tar arbeid i Norge etterpå)?
- Hvordan skal vi avveie vår forpliktelse til å holde i hevd og videreutvikle norsk (fag)språk mot behovet for å legge om til engelsk for internasjonale studentgrupper?

UNIVERSITETET
I OSLO

Vi står også overfor krevende utfordringer

- Deregulering eksponerer oss for hardere konkurranse utenfra
- Moderne teknologi gjør det lettere å kople *formidling* fra *utvikling/produksjon* av kunnskap
 - Det åpner utdanningsmarkedet for profesjonelle "formidlingsaktører"
- Hjemlige institusjoner som sliter med rekrutteringen til egne programmer kan gå inn i rollene som "salgskontor" og/eller "underleverandør" for utenlandske universiteter
- Norge kan utvilsomt by på utenomfaglige attraksjoner, men mest for "spesielt interesserte"(
 - Og vi sliter med noen handikap, bl.a. høyt kostnadsnivå og relativt sett dårligere studiefinansiering i mange andre land

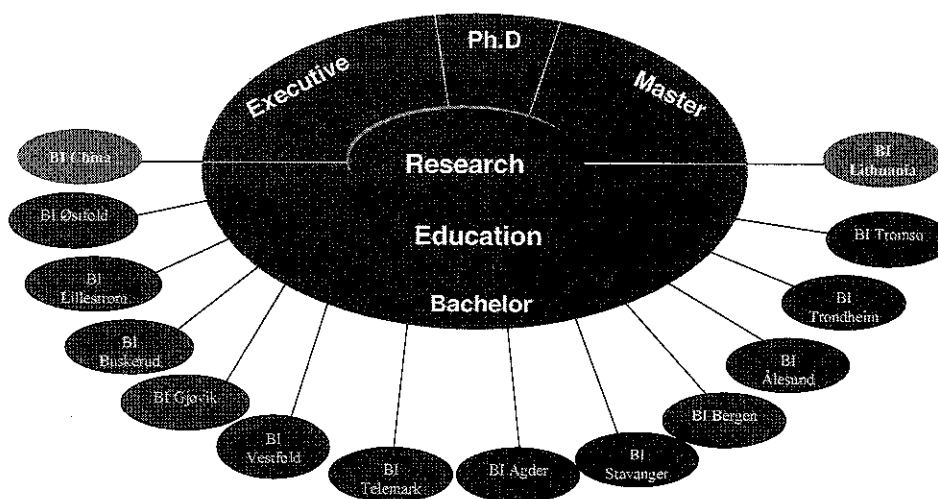
Ligger verden åpen for norske læresteder som utdanningsentreprenør?

Ved rektor Torger Reve ved Handelshøyskolen BI

Norge i et globalt utdanningsmarked
UFD fagseminar, R. 4, 8. november 2004

BI Norwegian School of Management

Torger Reve

Ligger verden åpen for norske læresteder som utdanningsentreprenører?

Disposisjon

- Bologna modellen er hovedforutsetningen
- Studentutveksling er kun en begynnelse
- Engelskspråklige studietilbud rekrutterer internasjonale studenter til norske læresteder
- Joint degrees med utenlandske universiteter er vekstområdet
- Utenlandsetablering er nødvendig for å komme videre

Hva gjør BI hjemme for å møte det internasjonale utdanningsmarkedet?

- Bologna-modellen (3+2) for alle førstegangsstudier
- Alle master og doktor studier på engelsk
- Bachelor studier på engelsk
- Utvekslingsavtaler med over 100 utenlandske universiteter og høyskoler
- Bachelor og master studier med lange, integrerte studieopphold i utlandet (UK, Spania, Frankrike, Tyskland, Singapore, Malaysia og Kina)

Hva gjør BI ut for å møte det internasjonale utdanningsmarkedet?

- Samarbeid om executive master utdanning i Australia
- Næringsrettede kurstilbud i Egypt, Indonesia og Vietnam
- Joint degrees med utenlandske universiteter i Frankrike, Singapore og Kina
- Etablering av egne Exec MBA tilbud i Shanghai og Beijing med full akkreditering i Kina
- Etablering av fullakkrediterte BI høyskoler i Litauen med grader på bachelor, master og doktor nivå

Veien videre internasjonalt for BI

- Etablering av markedsapparat i utlandet for å rekruttere utenlandske studenter til Norge
- Etablering av flere joint degree programmer med utenlandske universiteter i Europa og Asia
- Etablering av egen utdanningsvirksomhet i flere land enn Litauen og Kina
- Problemet er å få akkrediteringsordninger som er tilpasset gradsgivende internasjonal virksomhet

Høgskuledirektør Hans Jørgen Binningsbø

Høgskulen i Sogn og Fjordane

Innlegg på UFD sitt fagseminar om "Norge i et globalt utdanningsmarked" 8. nov. 2004

En høgskole i verden HSF – et case. ved Hans Jørgen Binningsbø

Utgangspunktet for at HSF og eg er invitert til dette fagseminaret, er eit sitat frå budsjettdokumentet vårt der det står:

"Det verkar noko uklart kva handlefridom staten har til å føra ein nasjonal utdanningspolitikk sett i lys av ein del internasjonale avtalar".

Vi skal visstnok vera den einaste høgskulen som har vore opptatt av denne type problemstillingar i plandokumentet vårt.

Eg må berre innrømme med ein gong, denne formuleringa byggjer ikkje på grundige analyser av internasjonale avtalar sett opp mot nasjonale utdanningspolitiske mål, eg kjem derfor ikkje til å gjera noko forsøk på å konkretisera eit innhald inn i dette sitatet. Derimot viser sitatet at vi er opptatt av korleis ei aukande internasjonal handel av utdanning kan påverka rammevilkåra for høgskulen vår. Slik sett likar eg godt tittelen: "En høgskole i verden HSF – et case".

Mitt fokus vil vera korleis aukande handel med undervisningstenester kan påverka den regionale fordelinga av høgre utdanning i Norge. Erfaringsbakgrunnen min er Høgskulen i Sogn og Fjordane som truleg er den høgskulen som har den vanskelegaste konkurransesituasjonen i Sør- Norge. Det lokale dagpendlingsområdet vårt er lite, omfattar mindre enn 20.000 innbyggjarar og dei fleste studentane må flytta på hybel. Vi kan ikkje ein gong rekna heile Sogn og Fjordane fylke som lokale marknad. Dette er i motsetnad til pendlarhøgskular som t.d Vestfold, Østfold eller Stord/Haugesund. Desse har eit solid befolkningsgrunnlag innanfor eit romsleg dagpendlingsomland. Dette gjev HSF ein utfordrande konkurransesituasjon der vi må ha fokus på eigne kvalitetar og muligheiter på eine sida, men også på korleis konkurransesituasjonen blir framover både nasjonalt og internasjonalt.

Det er rett nok ingen fare for at store utanlandske institusjonar dukkar opp i Førde eller i Sogndal, men aukande utdanningskapasitet i Oslo/Bergen/Trondheim gjennom etablering av utanlandske institusjonar der, vil auka kapasiteten samla i dei større universitetsbyane og kunna svekka studentrekrutteringa vår så lenge urbaniseringstendensane er så sterke som idag.

Eg vil med dette som bakteppe gå vidare med 3 innfallsvinklar.

Den eine er kva vekt det skal leggjast på å halda oppe ei regional fordelinga av studieplassar i Norge sett i høve til ei aukande internasjonalisering av høgre utdanning. Det enkle svaret kan vera at når ingen vil studera på ein høgskule, så er skulen ikkje liv laga. Dette er kanskje eit godt og rett svar, men samstundes trengs det eit regionalt nettverk av ulike kompetansemiljø i Norge. Eit aukande fokus på høgskulane som regionale aktørar i nært samspel med næringsliv og yrkesliv føreset ein desentralisert høgskulesektor. Men dette treng ikkje bety status quo og eit beskytta liv for oss.

Den andre problemstillinga er i kor stor grad skal studentane sine preferansar for val av studiestad få styra utviklinga i Universitets- og høgskulesektoren. Ofte vel studentane studiestad ut frå relativt avgrensa og aldersbestemte vurderingar, og deira preferansar treng ikkje nødvendigvis avspeгла samfunnsmessige målsetjingar om korleis vi ynskjer strukturen i høgre utdanning korkje fagleg eller regionalt. Dagens modellar for finansiering av høgre utdanning har studentane som løyvingsberar. Det er ein sterk styringsfaktor.

Den tredje innfallsvinkelen er kva vekt vi skal leggja på konkurranse og marknadstenking. Eg starta med å beskriva eigen høgskule som den mest konkurranseutsette av alle høgskular i Sør-Norge. Vi slåst rett og slett for å overleva fordi den lokale marknaden vår er for liten. Eit kanskje forventa svar frå meg no ville vore at vi må få attende meir politisk styring, kanskje Norgesnett-tenkinga burde atterreisast. Men eg observerer at den tøffe konkurransesituasjonen som eigen høgskule har stått i dei siste 7-8 åra, har utvikla ein kreativitet og ei omstillingsevne i eigen organisasjon som utvilsamt har vore positiv. Nokre tøffe nedleggingsdiskusjonar har også fortalt personalet vårt at det er mogleg å missa jobben dersom dei ikkje gjer noko med upopulære studietilbod. Dette har skapt ein kultur for omstilling og tilpassing som aukar kvalitet og relevans på tilboda våre. T.d. er eg ikkje i tvil om den store nedgangen i talet lærarskulestudentar i HSF har medført ei omstilling som har

gitt oss eit lærarutdanningsmiljø med eit sterkare yrkesretta perspektiv enn i mange andre institusjonar. I sjølv gode augneblinkar trur vi til og med at andre kan læra noko av oss.

Eg tykkjer det er vanskeleg å avvega desse ulike innfallsvinklane mot einannan. Ei nasjonal og internasjonal marknadsutvikling med overskot av studieplassar og eit friare individuelt val av studieplass, reiser problemstillingane med større tyngde enn kva vi kanskje tidlegare har føresett. For 10-15 år sidan trudde vi på Norgesnett-tenkinga der eit klokt sosialdemokratisk forsyn i Oslo styrte fordelinga av studieplassar til det beste for oss alle. Denne tenkinga er lagt død og svaret no er konkurranse og marknadstilpassing nasjonalt og internasjonalt.

Vi må vera varsame med å sjå på konkurranse som ein fære, vi kan ikkje leva noko beskytta liv anten det er Universitetet i Oslo eller ein liten høgskule i ein liten avkrok. Det er heller ikkje vanskeleg å finna døme på at fagmiljø med god tilgang på studentar, blir sjølv gode og tilstivna. Slik sett ynskjer eg ei tilnærming til internasjonal handel med undervisningstenester der konkurransen blir oppfatta som ei positiv utfordring.

Samstundes har vi nasjonale mål og interesser som det er legitimt å ha fokus på. Men kva tiltak kan vi bruka?. Eg vil nemne eit saksfelt som det sikkert ikkje er uventa at det kjem frå ein direktør.

I ei verd med aukande konkurranse der pengane styrer, vert det avgjerande viktig å ha fokus på finansieringsmodellane våre både for undervisning og forskning. Korleis balanserer finansieringsmodellane tilhøvet mellom basisløyving, resultatløyvingar og strategiske løyvingar? Kva skal konkurranseutsetjast? Kva er gode makromodellar og er desse nødvendigvis gode mikromodellar? Tilsvarende gjeld for studiefinansiering.

Det er ikkje tid til å gå nærare inn på ei konkretisering av problemstillingane her, berre uttrykka eit lite fromt ynskje om at debatten om ulike finansieringsmodellar får den betydning og realisme som han treng. Til tider blir det meir enn nok ideologi hjå oss utan tilstrekkeleg nøkternt fokus på korleis viktige styringsverktøy kan forma utviklinga.

Til slutt ynskjer eg kort å kommentera ei problemstilling.

Den gjeld spørsmålet om finansiering av studieplassar for utanlandske studentar i Norge. Det er diverre liten grunn til å tru at Norge vil bli så populært at utanlandske studentar betalar store studieavgifter for å få lov til å studera hjå oss. Offentleg finansiering av desse studieplassane vil derfor vera nødvendig også i framtida om vi skal lukkast med dei målsetjingane vi har. Internasjonalisering av høgre utdanning må derfor i Norge meir sjåast på som ei grunnlagsinvestering heller enn som ei ny eksportnæring. I alle fall for mindre høgskular vil eg tru dette vil vera situasjonen. Vi kan sjølvsagt håpa at dette er for pessimistisk, men inntil det motsette er bevist bør ein vera varsam med å føresetja stor betalingsvilje hjå utanlandske studentar.

En høgskole i verden HSF - et case. Eg veit ikkje heilt kva innlegg de hadde venta. Eg har egentleg gitt to signal. Konkurransen, nasjonalt og internasjonalt, har vi godt av ut frå egne erfaringar i ein liten høgskule i ein tøff kamp for å overleva, men samstundes er det viktige samfunnsmessige målsetjingar, ikkje minst regionalt, som konsekvensane må vurderast opp mot. Og so blir sitatet meir ei bekymringsmelding enn ei åtvaring mot internasjonalisering og globalisering.

Europeisering, internasjonalisering og globalisering av høyere utdanning

Ved Nicoline Frølich & Bjørn Stensaker, NIFU STEP

En studie av fem norske universiteter og høyskoler

HEIGLO - et Europeisk komparativt forskningsprosjekt

"Higher Education Institution's Responses to Europeanisation, Internationalisation and Globalisation" (HEIGLO) - er et forskningsprosjekt som er finansiert gjennom EUs femte rammeprogram. Prosjektet ledes fra Universitetet i Twente i Nederland, og inkluderer forskningsmiljøer fra Tyskland, Norge, England, Portugal, Nederland, Hellas og Østerrike.

Prosjektet er to-årig, og omfatter:

- En policyanalyse av nasjonal politikk knyttet til internasjonalisering av høyere utdanning i de nevnte land. En bok er allerede publisert fra denne bolken: Huisman, J. & Van der Wende, M. (2004) *On competition and cooperation. National and European policies for the internationalisation of higher education*. Lemma, Bonn. Norsk bidrag ved Åse Gornitzka og Bjørn Stensaker
- Nasjonale case studier av utvalgte universiteter og høyskoler i de nevnte land, og hvordan de responderer på den økte oppmerksomheten knyttet til internasjonalisering. En ny bok fra denne bolken vil bli publisert innen utgangen av 2004 på samme forlag som forrige bok. Norsk bidrag ved Nicoline Frølich og Bjørn Stensaker.

I Norge har følgende institusjoner blitt valgt ut som case: Universitetet i Bergen, Universitetet i Tromsø, Høgskolen i Oslo, Høgskolen i Lillehammer og Menighetsfakultetet. Det sentrale kriterium for utvalg av case har vært knyttet til et ønske om å fange opp variasjonen i norsk høyere utdanning der størrelse, faglig bredde, profesjonsutdanninger, geografi, samt eierskap har vært sentrale dimensjoner.

De forskningsspørsmål som har vært sentrale er:

- Oppfatninger og holdninger til internasjonalisering
- Aktiviteter knyttet til internasjonalisering
- Eventuelle effekter av arbeidet så langt

Metodisk har case studiene basert på en blanding av dokumentanalyse og intervjuer med faglige ansatte, faglige ledere, samt administrativt ansatte ved lærestedene.

Erfaringer fra fem norske læresteder

Studien kan kort oppsummeres som følger:

Oppfatninger og holdninger til internasjonalisering

Ved alle lærestedene er holdningen blant ansatte at Kvalitetsreformen har vært meget sentral i å sette internasjonalisering på dagsorden. Reformen har nærmest blitt oppfattet som en "internasjonaliseringsreform" fremfor en reform som springer ut fra nasjonale behov for endring.

Holdningen blant ansatte er også at internasjonalisering forbindes med noe positivt, der en kan finne et godt samsvar mellom den vekt som man på politisk nivå legger på internasjonalisering og oppslutningen om dette på institusjonsnivå. Samtidig er det et tydelig trekk hos informantene og ved det enkelte lærested at internasjonalisering også er et såpass generelt begrep at man lokalt kan legge ulike meninger og formål i begrepet. Internasjonalisering "oversettes" derfor til lokale behov og utviklingsstrategier.

Selv om det er stor variasjon i hva man legger i internasjonaliseringsbegrepet, er det også stor enighet ved alle institusjoner og blant majoriteten av informantene at internasjonalisering ikke må bli en kommersiell aktivitet. Bistandsdimensjonen knyttet til Nord-Sør samarbeid, det å hjelpe studenter fra tredje verden, og motvirke handel med utdanning synes å være sterkt fremme ved samtlige institusjoner.

Aktiviteter knyttet til internasjonalisering

I forhold til hva institusjonene konkret gjør på internasjonaliseringsfeltet kan man skille mellom etablert praksis og nye initiativer. De nye initiativene kan i første rekke knyttes til utarbeidelse av planer og strategier for internasjonalisering. Det er på dette feltet tydelig hvordan internasjonalisering koples til ulike utviklingsstrategier ved lærestedene. Noen av de aktuelle områdene er:

- Profilerings av lærestedene i forhold til å posisjonere seg nasjonalt som et attraktivt lærested for norske studenter. Et typisk trekk er her at man ønsker å reklamere med internasjonale kontakter som et ledd i de studieprogrammer som tilbys, der dette sees på som en nødvendighet i konkurransen om studentene
- Internasjonalisering som rekrutteringsstrategi knyttet til både studenter og ansatte er et annet område som synes tydeligere ved lærestedene. Internasjonalisering sees her som et mulig virkemiddel for å få "fylt" opp ledige studieplasser og stillinger.
- Internasjonalisering som virkemiddel for å utvikle kvalitet i utdanning og forskning er et tredje område. Her er institusjonelle interesser både knyttet til hvordan internasjonalisering kan bidra til endret institusjonsstatus (f eks fra høgskole til universitet), men og til å utvikle forskningsaktivitetene og forskningsprofilen mer generelt.
- Internasjonalisering som alliansebygging er et fjerde tydelig satsingsområde for institusjonene. Dette overlapper delvis de tre foregående punkter, men er også en strategi som kan knyttes til et ønske om å etablere en bredere

økonomisk og ressursmessig plattform – både for å sikre overlevelse, og for å søke nye utviklingsveier.

En annen ny aktivitet ved institusjonene er knyttet til etablering av engelskspråklige utdanningsprogrammer. Et interessant poeng i denne forbindelse er at mange informanter knytter opprettelsen av slike engelskspråklige programmer til det behov man har for å trekke utenlandske studenter til Norge. I lys av den budsjettmodell som institusjonene nå må forholde seg til, kan f.eks. institusjoner risikere å tape penger på å sende studenter ut hvis man ikke samtidig sikrer seg studenter fra utlandet som kan kompensere for de "tapte" studiepoeng og eksamener.

Ved siden av disse nye aktivitetene, er likevel studentutveksling fremdeles den mest sentrale formen for internasjonalisering ved lærestedene. Studentutveksling, gjennom Erasmus og Nordplus, og gjennom kvoteprogrammer, er etablert praksis ved lærestedene, og er av informantene fremdeles ansett for å være den dominerende aktiviteten på internasjonaliseringsfeltet.

Effekter av aktivitetene?

Sett i et institusjonsperspektiv er det tre tydelige effekter som kan spores til den økte interessen for internasjonalisering i høyere utdanning. Dette er alle effekter som kan knyttes til hvordan internasjonaliseringsaktiviteten organiseres ved lærestedene:

- For det første kan man spore en tydelig og sterk formalisering av arbeidet med internasjonalisering. Mens man tidligere gjerne styrte aktiviteten på feltet mer uformelt, er et nytt trekk etableringen av formelle planer og opprettelsen av nye organisatoriske enheter for internasjonalisering.
- For det andre kan man også se en sterk tendens til sentralisering av ansvaret for internasjonaliseringen ved institusjonene. Et konkret eksempel er her knyttet til inngåelse av nye utvekslingsavtaler. Tidligere ble dette ofte inngått på instituttnivå, mens man nå ønsker en sterkere sentral styring med inngåelse av avtaler og profilen på avtaleporteføljen.
- For det tredje kan man finne en sterk tendens til økt profesjonalisering av kompetansen på internasjonaliseringsfeltet. En ny type administratorer har kommet til som har spesialkompetanse på f.eks. EU-søknader til forskningsprogram, Erasmusutveksling etc.

Noen dilemmaer og utfordringer i tiden som kommer

Gitt de utviklingstrekk og tendenser som HEIGLO-prosjektet har avdekket, kan følgende fem dilemmaer skisseres på internasjonaliseringsfeltet:

- Det planarbeid som det nå legges opp til identifiserer "internasjonalisering" nærmest som et eget politikk- og satsingsområde i høyere utdanning, ikke minst på institusjonsnivå. Samtidig er internasjonalisering et felt som i høy grad griper inn i andre felt: forskning, utdanning og innovasjon. At man lager egne strategier for internasjonalisering kan bety en utfordring når det gjelder å

samordne disse aktivitetene. Hvis dette ikke gjøres kan innsatsen raskt bli fragmentert.

- Den nye sentraliseringen og formaliseringen ved lærestedene må også balanseres i forhold til de faglige interessene. Det er på instituttnivået at internasjonaliseringen praktiseres, og avtaler som inngås på et administrativt må også gis et faglig innhold for å bli levedyktige. Lærestedene må derfor finne måter der fag og administrasjon kan sammenkoples på internasjonaliseringsfeltet.
- Foreløpig synes internasjonalisering hos lærestedene å være ett (av flere) virkemiddel for å hevde seg i det de oppfatter som økt nasjonal konkurranse mellom lærestedene. Slik sett blir det en utfordring i tiden som kommer å finne en balanse mellom internasjonalisering på "hjemme" og "ute" arenaen.
- Ser man på de konkrete former internasjonaliseringen antar, er studentutveksling fremdeles den dominerende aktiviteten. Samtidig har Norge, i lys av de tradisjoner som eksisterer innen fjernundervisning, i form av innføring av e-læringssystemer osv, et potensiale for å gå inn på nye former for internasjonalisering der bruken av ny teknologi er langt mer sentral. Gitt kostnadene ved å utvikle og ta i bruk ny teknologi, ligger det imidlertid en utfordring knyttet til samspill mellom nasjonale myndigheter og lærestedene, og i profilering av slike aktiviteter.
- Gjennom den økte interessen for å utvikle studieprogrammer på engelsk for å tiltrekke utenlandske studenter til Norge, kan man kanskje se en interesse hos lærestedene til å søke nye "internasjonaliseringsmarkeder" – i Europa, og også utenfor Europa. Det tradisjonelle markedet for internasjonalisering i Norge har imidlertid vært Norden, gjennom utvekslingsprogrammer som Nordplus. I iveren etter å finne nye markeder ligger det en fare i at det nordiske "hjemmemarkedet" kan bli oversett, og der muligheter som ligger i nordisk samarbeid ikke blir utnyttet.

Danmarks internationalisering av høyere utdanning

Ved Torben Kornbech Rasmussen, Vicedirektør i det danske Undervisningsministeriet

'Danmarks internationalisering af højere uddannelser'

Torben Kornbech Rasmussen
Vicedirektør, Undervisningsministeriet, Danmark
E-mail: torben@uvm.dk Telefon: 0045 33 92 51 32
Oplæg 8. november 2004: 'fagseminar om globalisering av utdanning'

Internationalisering af uddannelserne i Danmark

Regeringens redegørelse om internationalisering af uddannelserne fokuserer på følgende:

- Gælder for hele uddannelsessystemet
- International dimension i uddannelsernes indhold
- Mobilitet blandt elever, studerende og lærere
- Betalings- og stipendieordning
- Institutionernes mulighed for at samarbejde og konkurrere internationalt
- IT skal styrke internationalisering
- Danmarks deltagelse i internationale samarbejdsfora

Link: <http://pub.uvm.dk/2004/internationalisering/>

Internationalt samarbejde om uddannelse

- EU: f.eks. Lissabon processen, uddannelsesprogrammerne, målsætningsarbejdet, Københavnerprocessen for erhvervsuddannelse
- Wim Kok rapporten: Handlingsplan for livslang læring inden 2006
- Bologna processen for højere uddannelse
- OECD: f.eks. 'review' af universitetssystemet og kvalitet i folkeskolen
- UNESCO: f.eks. 'Guidelines on Quality provision in Cross-border Higher Education'
- Europarådet: f.eks. Lissabonkonventionen
- Nordisk Ministerråd: f.eks. Nordplus

Vilkår på det globale marked for uddannelse

- Der er ca. 2 mio. udenlandske studerende globalt og ca. 1 mio. inden for højere uddannelse. USA modtager flest ca. 1/3 efterfulgt af England, Tyskland, Frankrig og Australien
- Markedet er på ca. 2000 mia. dollars og stærkt stigende.
- På sigt kan uddannelse blive et vigtigt eksporterhverv for mange lande. Udgør ca. 1% af USAs BNP.
- Vigtigt med samarbejder mellem institutioner for at placere sig, benchmarke og sælge uddannelser
- Institutioner kan supplere indtægter via salg på det internationale uddannelsesmarked
- Vigtigt at produktudvikle uddannelser frem for at konkurrere på prisen
- Bidar sagen ved EF-domstolen kan være en bombe under det danske SU-system (Generaladvokaten kommer med foreløbig afgørelse 11. november 2004)

Baggrund for lovforslag om betaling og stipendier for visse udlændinge

- Flere og flere udlændinge studerer gratis i Danmark
- Danmark hverken kan eller vil betale for uddannelse til alle udlændinge, der ønsker at studere i Danmark
- Indførelsen af kvoteordninger 2003
- Ruste det danske uddannelsessystem til øget international konkurrence
- Men vigtigt - også politisk - at indføre en stipendieordning samtidig med en betalingsordning

Hvilke udenlandske uddannelsessøgende er omfattet af betalings- og stipendieordningen?

Udenlandske uddannelsessøgende som:

- Ikke kommer fra EU og EØS
- Ikke er udvekslet med danske studerende efter aftale mellem en dansk og en udenlandsk institution.
- Ikke ph.d. niveau

Betalingsordningen

- Indtægtsdækket virksomhed
- Institutioner fastsætter en betaling, som mindst er lig med de langsigtede gennemsnitsomkostninger
- Institutionerne får frihed til at drive kommercielle aktiviteter på det globale marked gennem opkrævning af betaling
- Danmark håber at institutionerne er stærke nok til at klare den internationale konkurrence

Stipendieordningen

- Højt kvalificerede uddannelsessøgende får mulighed for at få tildelt et stipendium (dækker friplads og tilskud til leveomkostninger)
- Der sigtes mod bestemte udvalgte uddannelser: f.eks. inden for teknologi, sundhed og naturvidenskab – på universiteter kun kandidatuddannelser
- Stipendieordningen skal understøtte vores erhvervs politik gennem at uddanne kvalificeret arbejdskraft
- Gavne studiemiljøet til glæde for de danske studerende
- Der forventes en årlig bestand på cirka 200 studerende

Hvordan sikres kvaliteten ved indførelse af betalings- og stipendieordningen?

UNDERVISNINGS
MINISTERIET

Ingen ændring i de gældende kvalitetskrav

• De uddannelser, som de udenlandske studerende indskrives på, vil være underlagt de gældende kvalitetskrav for danske videregående uddannelser.

Danmark arbejder intensivt med kvalitetssikring

- Godkendelse af nye uddannelser
- Bekendtgørelser om overordnet indhold og rammer
- Kvalitetsbekendtgørelser
- Eksaminer med eksterne censorer
- Obligatoriske evalueringer: Interne og eksterne
- Udviklingskontrakter
- Flerårsaftaler

Internationalt samarbejde

- Bologna-samarbejde om højere uddannelser
- EU 'Recommendation on further European cooperation in quality assurance in higher education'
- UNESCO/OECD 'Guidelines on Quality provision in Cross-border Higher Education'

UNDERVISNINGS
MINISTERIET

Salg af uddannelser i udlandet

- Danske uddannelsesinstitutioner kan operere i udlandet og udbyde uddannelser
- Fuld omkostningsdækket virksomhed
- Danske uddannelsesinstitutioner kan ikke udstede danske grader i udlandet

Fakta om højere uddannelse

•Hver tredje danske universitetsstuderende tager et uddannelsesophold i løbet af sin studietid

•For danske studerende inden for mellemlang højere uddannelse er det hver syttende

Danske studerende i udlandet	2002/2003
Hel uddannelse i udlandet med SU	4.231
Individuel merit (udveksling o.lign.)(udgør 2,5% af alle stud.)	4.581
Parallel uddannelse	
Fælles uddannelse	

Udenlandske studerende i Danmark	2002/2003
Individuel merit (udveksling o.lign.)(80% på universiteter)	4.705
I alt udenlandske studerende i Danmark 2001(5,9% af alle)	11.498

Institutioner skal vænne sig til 2 typer studerende

	Betalende studerende	Ikke betalende studerende
Finansiering	Privat finansieret eller offentlige stipendier	Offentlig finansiering
Studerendes Nationalitet	P.t. primært udenlandske studerende uden for EU/EØS og udvekslingsaftaler	Primært danske studerende og fra EU/EØS samt udvekslingsaftaler
Institutionens mål	Tiltrække de dygtigste og de betalende	Tiltrække de dygtigste og dem som består eksamen
Institutionens rolle	International virksomhed på markedsvilkår	Offentlig udbyder af uddannelse

Internasjonalisering og globalisering - alternative veier til grenseløst utdannings - og forskningssamarbeid

Ved Tor Halvorsen, Universitetet i Bergen.

Tor.Halvorsen@aorg.uib.no

Innledning

Det tema jeg er blitt bedt om å drøfte er formulert som et spørsmål: ***Finnes det andre veier en full åpning mot internasjonalisering av høyere utdanning?*** Et slikt spørsmålet gjør det nødvendig innledningsvis å karakterisere tendenser til full internasjonalisering før jeg eventuelt kan skissere et alternativ. Det skal jeg gjøre med noen eksempler på internasjonalisering, før jeg stiller det globale og en ny global etikk opp som både styrende og begrensende på internasjonaliseringen.

Hva er full åpenhet?

Full internasjonalisering vil, slik jeg tolker det, bety for det første at det meste av styringen av høgre utdanning (og forskning) innen den enkelte nasjonalstat søker å bygge ned så mange grenser som mulig, samtidig som stadig flere styrings- og reguleringsordninger blir overlatt til internasjonale organ, dvs. organ som nasjonalstatene delegerer myndighet til. Så langt jeg kjenner til er det ingen land som hevder at de har full åpning mot internasjonalisering, selv om det er eksempler på land som vil at andre skal ha det. I så måte er det ingen eksempler å vise til. Karakteristikken må derfor ta utgangspunkt i tendensar og mulige utviklingstrekk som ligner på noe som kan kalles full internasjonalisering.

Internasjonalisering på tre ulike og kanskje motstridende nivå?

De tendensene mot full internasjonalisering som jeg vil trekke fram, og som ikke nødvendigvis er komplementære, kanskje heller tvert om, kan illustreres på tre nivå: Det multilaterale nivået med GATS, det regionale nivået med EU, og det nasjonal - statlig med England.

GATS og grensene for det offentlige?

GATS gir en ny rolle til statens styring av sin egen utdanningssektor gjennom graden av makt som overføres til internasjonale organ, illustrert med WTOs domsmakt i tvistesporsmål. Selv om vi fremdeles vil ha tjenester utført under offentlig autoritet, som det heter, vil full åpenhet

langs alle de tre handels-typologiene: *Mennesker, programmer og institusjoner* - representere et regime som over tid vil drive styringen av sektoren over fra nasjonalstat til den internasjonale handelsreguleringen. Det vil være vanskelig å ta denne makten tilbake etter at den er delegert.

I et GATS - system vil de enkelte utdanningsinstitusjonene bli prisgitt sin konkurransekraft - som lokal aktør, eller i allianse med andre lokale aktører på ulike deler av kloden. I en situasjon der nasjonalstater er en kunde blant flere (for eksempel ved å sette tak på hvor mange studenter det offentlige skal bidra med støtte til utdanningen av), utdanningsinstitusjonene vil selv måtte vurdere om de vil være inkluderende institusjoner (som vi er pålagt gjennom Kvalitetsreformen å være i Norge), eller om de vil satse på elitestudenter nasjonalt og internasjonalt (gjennom såkalt brain - gain).

Utdanningsinstitusjonen vil også selv bestemme hvilke nettverk de søker å fremme sin forskning gjennom, hvordan de vil koble seg til næringslivet, drive de forretninger som patentsystemet gir grunnlag for, etc. Her er det spørsmål om valg og profilering, men også om kvalitet og nettverk, og om tilgang til ressurser. Full internasjonalisering er således også en prosess med sterk hierarkisering og spesialisering, og sannsynligvis også sanering. Statens rolle blir mer å fremme markedsaktørene innen sektoren enn å ha en samlet kunnskapspolitikk **for** sektoren.

I boken "Internationalisation and Trade in higher Education. Opportunities and challenges" (2004:100) utgitt av OECD står det at Norge har gjort det klart i WTO/GATS forhandlinene at vi vil ha minimale restriksjoner i handelen med høgre utdanningstjenester. Vi vil bygge ned barrierer mot den frie flyten av studenter, lærere, studieprogrammer, e-læringspakker, institusjonsetableringer. Noe av begrunnelsen er at dette vil skape en konkurranse som vil spore til kvalitetsheving blant de institusjonene som inntil videre er i statens eie. Norge har også tatt initiativet til en diskusjonsgruppe om høgre utdanning innen GATS.

I GATS strategien vil staten kunne skjerme noen deler av det høyre utdanningssystemet, men hovedtendensen vil være internasjonalisering slik denne blir drevet av sektoren selv. Staten må gi opp målet om at sektoren som sådan skal internasjonaliseres som et hele, samlet og på samme vilkår. SIUs oppgaver, for eksempel blir begrenset til noen tiltak knyttet til studentutveksling, og NOKUT blir privatisert og mister N-en i navnet sitt (som forøvrig også er et mål for EU). Om universitetene lykkes i å konkurrere om studenten fra Asia, klodens store "brain-bank", blir deres sak, det samme gjelder hvilke nettverk de etablerer for å konkurrere om forskningsmidler, eller hvordan de differensierer studentbetalingene.

EU-regimet, mer enn en kunnskapsøkonomi?

EU er en region som insisterer på en rekke grensekryssende tiltak, blant annet for å skape den europeiske borgeren. Disse tiltakene er godt kjent og skjer mer og mer i samarbeid med Bologna-prosessen. Arbeider med og gjennom utdanningssektoren er da også sterkt politisk-kulturelt motivert. Men i det siste har hensynet til målsettingen - verdens fremste kunnskapsøkonomi – kommet i forgrunnen. Utdanning og forskning, med vekt paa forskning, blir vevd inn i en politisk - økonomisk tenkning - uttrykt som en sammensmelting av "managerialisme" og kunnskapsøkonomi. Innen denne vil utdanningsinstitusjonene selv styres som kunnskapsbedrifter med såkalt "klart og synlig lederskap", bl.a. nettopp for å kunne agere internasjonalt i tråd med de behov arbeidslivet og den økonomiske politikken krever. Det er kunnskap som er drivkrafta i det moderne samfunnet, utenrikspolitikken fremste bekymring er konkurransekraften til de økonomiske aktørene. Kunnskap er den avgjørende konkurransefaktoren for individ, organisasjoner, land og i dette tilfellet, region. Og ettersom kunnskapen fremdeles er relativt fri - er denne konkurransen langt hardere enn tidligere tiders konkurranse. Samtidig er det gjennom denne konkurransefaktoren EU nå posisjonerer seg i forhold til de kunnskapsøkonomene EU må konkurrere med i fremtiden, særlig India og Kina, men og Øst-Europa/Russland. Men, som er typisk for den manglende globale orientering, og som jeg skal komme tilbake til nedenfor, forbindelsen til Afrika er fraværende.

Denne konkurranse tvinger også fram andre forståelser av hva som er en kunnskapsrik person. "Bildung", "Civic Education", eller generelt allmenndanning av den enkelte til en moralsk forbilledlig person, blir erstattet av mange kunnskaper. Disse er anvendte og spesialiserte. Dette gjør at kunnskaper og profesjoner blir mobile objekt for organisasjonssamfunnet EU. Spesialisert kunnskap gir ikke i seg selv resultat, det er organisasjoner som skaper disse gjennom bruken av denne kunnskapen – kunnskapsbæreren må derfor følge sine klienter og kunder innen en overnasjonal økonomi. I en kunnskapsøkonomi er det således essensen i alt lederskap - også lederskapet av universitetene som kunnskapsbedrifter, jamfør dagens debatt om ansatte ledere, å gjøre kunnskapen produktiv. Kunnskapen er blitt arbeidslivsorientert, og ingen kunnskapsformer har lenger noen privilegert posisjon eller eksistensberettigelse i og for seg. I organisasjonssamfunnet er ledelsen henvist til kunnskapskvalitetene for å få organisasjonene til å utvikle og endre seg. Det er fellesorganene i EU sin oppgave å sikre at så skjer ut fra et overordnet ansvar for virkemidlene i kunnskapsøkonomien. Nettverksdanning for stadig å fremme kvalitet - helst i "Centre of Excellence" - blir den viktigste form for internasjonalisering i tillegg til brain - gain, patentutvikling, og entreprenørskap.

EU har således en politikk for sektoren som forutsetter indre internasjonalisering, men en styring utad som vil virke begrensende på den mer omfattende internasjonalisering GATS står for. Det er også en indre internasjonalisering som regulerer sektoren for andre formål - økonomisk framgang. EU deltar i GATS- forhandlingene, men klart preget av disse begrensningene. I så måte er regionen både en fremmer og en hemmer av full internasjonalisering av den typen GATS representerer.

England og statskapitalismens internasjonalisering?

England er ett av de få landene jeg vet om som lenge har proklamert at det er for at utdanningssektoren å tjene penger. Etter reformene på slutten av 1990-tallet heter det at høgre utdanning er en viktig eksportnæring på egne premisser, i tråd med internasjonale handelskriterium, og at denne sektoren også må vurderes etter sin evne til å fungere i denne internasjonale økonomien. Til forskjell fra EU, der sektoren tjener politisk/økonomiske formål, kan sektoren i England selv samlet agere som en økonomisk aktør. Det er etablert relasjon mellom markedet over hele verden og utdanningssektoren i England som også har skapt en ny relasjon til staten Som det heter i den overnfor siterte OECD – publikasjonen (s.111):

”In January 2000, the United Kingdom launched a UK education brand in order to coordinate better the individual marketing initiatives of UK institutions. The brand and marketing campaigns is managed directly by the British Council, but several government departments and national agencies are involved. The British Council works in 109 countries worldwide, and has a staff of 7 300 and a turnover of EUR 650 million”.

Englands utdanningssektor er således seg selv nok i sitt internasjonaliseringsforsøk verden over, men har likevel støtte i staten for sitt maal om å tjene penger. Staten fremme de ulike enhetenes handelsstrategier. Gamle nettverk blir brukt intensivt, også for eksempel i Sør Afrika som ellers er eksempel på et land som søker en motsatt strategi, selektivt samarbeid gjennom avtaler.

England ligger således nærmere GATS enn EU (noe som også viser igjen i holdninger til Bologna - prosessen), men er samtidig preget av en internasjonalisering som de søker å styre gjennom sektoren selv, den språklige dominans, deres akkrediteringsbyrå og deres kvalitetskriterium. GATS kan være til nytte, men er ingen forutsetning, veksten i salg av

utdanningstjenester og grensekryssende aktiviteter er likevel stor og raskt økende, og basert på nettverks bygging mellom utdanningssektorene selv.

Alternativ til full åpenhet - det nye globale og vår etiske forpliktelse?

Ovenfor er skissert tre former for internasjonalisering som alle angår oss. De har ulike interesser knyttet til seg, og de skjer i ulik grad ut fra utdanningssektoren selv. I GATS tilfelle er utdanningssektoren nesten fraværende, mens det i det engelske tilfellet er sektoren som er drivkraften. Felles for alle er at det er økonomiske eller politisk - økonomiske motiver som driver internasjonaliseringen. Men alle tre eksemplene viser også at det i dag er urealistisk å tenke seg en tilbakevending til lite eller ingen internasjonalisering. Et nasjonalstatlig system, utdanningsproteksjonisme, er ikke lenger mulig å opprettholde.

Alternativet til full internasjonalisering er derfor - ikke overraskende - kontrollert internasjonalisering. Og den kontrollen må befestes i det globale og kobles til en kulturell og sosial globalisering. Det globale skiller seg fra det internasjonale i denne sammenheng gjennom identiteten med de globale problem - problem som trenger overnasjonale institusjoner for å finne sin løsning. Nøkkelordene i dette alternativet er partnerskap, interkulturell dialog og tillit. Det sier seg selv at universitetene har et særlig ansvar for å drive fram en slik globalisering.

Bologna-prosessen og de globale verdier - et forbilde?

I Bologna-prosessen ligger en rekke verdier og veivalg som ligner på de som underbygger det globale alternativet. **Bologna prosessen** blir da også tolket av sektoren selv som uforenlig med GATS. Dette kommer klarest til uttrykk i Graz deklarasjonen. Det er i denne resolusjonen slått fast at Bologna prosessen må ta vare på universitetenes offentlige karakter, deres sosiale ansvar, og koblingen mellom undervisning og forskning; en kobling som i EUs kunnskapsøkonomi er vanskelig å opprettholde (se Graz declaration September 2003: Forward from Berlin: the role of the Universities). Uansett hvem som eier de høgre utdanningsinstitusjonene, skal disse være åpne for alle og produsere kunnskap som er tilgjengelig. Innen Europa skal utdanningsinstitusjonene fremme alle former for utveksling og nettverksbygging, men da ut fra kunnskapsmotiv. Internasjonal interaksjon er del av en kulturell læring, men og del av den kontinuerlige kvalitetshevingen gjennom intellektuell kappestrid. Alle universitetene skal drive med forskning og undervisning samtidig, men også

være sosiale institusjoner. De skal inkludere stadig flere grupper av samfunnet som studenter⁷. Til forskjell fra GATS skal en ikke bruke markedet, og til forskjell fra EU skal "competitiveness" og "excellence" balanseres mot sosial integrasjon og bred tilgang, og ikke minst, høgre utdanning skal fremdeles ha et ansvar for å reflektere over meningen med livet, ikke bare produsere nyttig kunnskap som blir produktiv og virksom gjennom å bli satt i bruk i organisasjonssamfunnet. Ansatte ledere er ikke en nødvendighet. Også Bologna er politisk drevet - ministrene eksellerer, men det er likevel gjennom sektoren at tiltakene skal settes i verk og hente sin legitimitet.

Global rettferdighet, fordeling og regulering

Intensjonen i Bologna-prosessen - slik disse er tolket av sektorens representanter - kan lett knyttes til det som er hovedelementet i den alternative strategien til full internasjonalisering: at stadig flere universiteter og forskeres forplikter seg til å bidra til løsningen av de globale problem uttrykt i de såkalte "Millenium Development Goals". Mål nummer 1, å utradere fattigdom, er det viktigste for oss alle å bidra til, mens mål nr 8, som er å "utvikle globalt partnerskap for utvikling" gir et særlig ansvar og mandat til universitetene. Strategien for å løse disse må vi komme fram til i fellesskap, særlig med landene i Sør, og der har universitetene en avgjørende rolle å spille.

La meg bare nemne ett spørsmål spesielt; spørsmålet om å skape et rettferdig system for kvalitetsvurdering. Vi går mot et system der snart halvparten av alle de 120 eller så millioner studenten blir utdannet i private institusjoner, stadig flere inne store e-læringsystem, eller innen multilaterale konsern. Kvalitetssikring og akkreditering er alt blitt en industri - problemet er nå å kvalitetssikre denne på en slik måte at globale hensyn blir reflektert med som kvalitetskriterium. Makten i det globale utdanningssystemet er svært skeivfordelt, og kvalitetssikringssystemet slik de nå er utviklet reproducerer dette. Sør Afrika - som nevnt - er et eksempel på et land som mener de må stenge grensene for å beskytte seg mot noen lands påtrengende internasjonalisering. Sør Afrika arbeider iherdig for å få andre afrikanske land til å stoppe bølgen av private etableringer inntil forestillinger om alternative kvalitetskriterier er etablert. De vil og at de afrikanske landene som har engasjert seg i GATS forhandlingene stopper opp og tenker seg om. Gjennom oppslutningen om den såkalte Accra deklarasjonen

⁷ Englands Oxford faller således utenfor intensjonene i Bologna om å ta sosiale hensyn. Når kansleren ved Oxford Universitetet, Chris Patten, blir bitt av myndighetene om å rekruttere flere arbeiderklassebarn, vil han heller privatisere Oxford enn etterkomme et krav som blir oppfatta som brudd på en grunnrett i det liberale demokratiet: "It's appalling. Universities are independent institutions, and part of their manifestation of their autonomy is their control over their admissions". (<http://www.timesonline.co.uk/article/0,,2-1308679,00.html>.)

(fra april i år) vil Sør Afrika sammen med mange andre land i Afrika hindre at flere innen regionen forplikter seg. I stedet er det idealene, slik de også er uttrykt i Bologna -prosessen, som holdes fram som en strategi for samarbeid og offentlighet og som må nedfelles i en langt mer gjensidig forståelse av kvalitet. Men for at disse idealene skal få mening, må de forankres i globale institusjoner. Norge er en sentral aktør i et slikt arbeid. Ikke bare er våre tjenestemenn og politikere svært aktive i GATS forhandlinene, og ikke bare gir vi store summer til EU som de kan bygge "Centre of Excellence" for, ikke bare skal Bologna til Bergen, men de har også satt sitt preg på UNESCOs arbeid for å rette opp det globale kunnskapssamfunnets skeivheter. Representanter for Norge og Sør Afrika er også ledende aktører når dette arbeidet føres videre som et felles initiativ mellom UNESCO og OECD. Det er ca. ti store tilbydere av utdanningstjenester globalt, resten inkludert Norge, er netto mottakere. Det unike med UNESCO/OECD resolusjonen er at leverandører og utdanningskjøpere blir nødt til å snakke sammen. Accra-deklarasjonen blir i en slik sammenheng en viktig stemme, det blir også resolusjonen fra International University Association (IAU) som nylig har vedtatt en rekke prinsipper for hvordan både myndigheter og sektoren selv skal håndtere internasjonaliseringen i lys av de globale problem vi står overfor slik disse problemene er beskrevet som *Millenium Development Goals*. For IAU er det bare en global offentlighet som kan ta vare på kulturforskjeller og forplikte til global rettferdighet.

Vi er nå også inne i FNs utdanningstiår. "Education for Sustainable Development" er et tiltak innen FNs utdanningsmobilisering som er særlig viktig høgere utdanning. Dersom dette initiativet blir tatt alvorlig av alle våre utdanningsinstitusjoner, vil det uten tvil lede til helt andre grensekryssende nettverksdannelser, enn for eksempel "Centre of Excellence/ European Style" vil gjøre. McKeown og Hopkins (Unesco Chair, York University, Toronto) foreslår i stedet "Regional Centers of Excellence" som kan samarbeid om høgere utdanning for bærekraftig utvikling slik at globale hensyn bidrar til å endre alt fra pensum til forskningsprioriteringer i tråd med vår felles forståelse av bærekraftig utvikling, og ikke minst bidra til å endre holdningene til de kandidatene og profesjonene vi utdanner for den global økonomien.

Arbeidet som ellers også pågår mer sprett i Norge for å sikre den globale kunnskapsoffentligheten; for eksempel at universitetene er mest mulig åpne og tilgjengelige for alle, at "Intellectual Property Rights" avtalene blir revidert slik at de også kan bli redskaper for andre enn de alt veletablerte kunnskapsøkonomien, er også del av den globale mobiliseringen mot en internasjonalisering av GATS type. I appellen til global identitet og

global rettferdighet blir det da også argumentert med at kunnskap, utdanning og forskning er noe annet enn en vare, et instrument for modernitetens arbeidsdeling, eller at kunnskap kan reduseres til kommunikasjon og derfor lett formidles via nettet, av lettkledde unge mennesker om konkurransen skulle kreve det. Kunnskapsutvikling er først og fremst identitetsdanning. Kunnskapsutvikling med dette som utgangspunkt må både beskyttes og fremmes gjennom globale institusjoner, og universitetene i den rike verden må i langt større grad enn det som er tilfelle i dag bidra med støtte gjennom globale institusjoner.

UNESCO er i dag en svak institusjon, men den ble i sin tid skapt for å fremme globale kunnskapsverdier utenfor, som det het i argumentasjonen rett etter krigen, både *statskonkurransen* og *markedskonkurransen*. I dagens vending bort fra det nasjonalstatlige til det globale må disse verdiene gis ny kraft.

Avslutning

I Norge har Staten tatt en aktiv rolle i internasjonaliseringen av høgre utdanning. I fremtiden må en forvente en sterkere frikobling mellom stat og sektor. Det vil mer være opp til sektoren selv hvordan den vil ta globale hensyn i sin internasjonaliseringsstrategi, eventuelt søke å påvirke den offentlige politikken til å ta slike hensyn innen en global offentlighet. Reduserte offentlige bevilgninger, som vi og må være forberedt på i Norge, har i noen av EU landene ført til at Nord - Sør arbeid er blitt innstilt, og forskning for globale problem, særlig fattigdomsproblem, er blitt lagt på hylla. På stadig flere universitet er det å delta i EU-nettverk verdsatt langt høgre enn nord - sør nettverk, og deler av sektoren ser konkurransen fra den Anglo - Amerikanske, engelskspråklige verden som noe vi må møte med de samme virkemidlene: Markedsføring, utenlandsetableringer, studentrekruttering internasjonalt, akkreditering av de som akkrediterer de beste i de engelsktalende landene (som innen MBA tradisjonen), konsentrasjon, etc. etc .

En kobling mellom de globale hensyn og Bolognaprosessen, særlig slik disse globale hensynene ble skissert på Verdenskonferanse om høgre utdanning i 1998 arrangert av UNESCO gir konturene av en alternativ strategi som også for eksempel rektorer, i den grad de blir valgt i fremtiden, kan bruke som valgmanifest. Dette vil være et alternativ til GATS, men også til en rekke trekk ved kunnskapsøkonomiens styringsmodell slik EU har formet den. Dette vil være et alternativ som har sterk støtte i sektorens talspersoner på mange kontinent, men også globalt som uttalelsene til IAU viser. Det betyr mellom annet også at en innen dette

alternativet må arbeide for at Bologna i Bergen får en global orientering. Eller sagt på en annen måte; Bologna-prosessen bør globaliseres.

Referanser.

UNESCO. *Globalization and the market in higher education. Quality, Accreditation and Qualifications*. Paris 2002.

UNESCO. *Private Linkages, Public Trust*. Paris 2003.

OECD. *Internationalisation and Trade in Higher Education. Opportunities and Challenges*. Paris 2004.

OECD. *Quality and Recognition in Higher Education. The Cross-Border Challenge*. Paris 2004.

Association of African Universities. *The implication of WTO/GATS for Higher Education in Africa*. Proceedings of Accra Workshop on GATS. 27th - 29th April 2004. Accra, Ghana.

UNESCO/OECD Initiative to develop guidelines on "Quality Provision in Cross-border Higher Education". Letter of invitation to Ambassadors 10 December 2003.

McKeown, Rosalyn and Charles A. Hopkins, UNESCO Chair, York University, Toronto, Canada. *New Challenges for Higher Education in Education for Sustainable Development*. Paper presentert på International University Associations konferanse : The Wealth of Diversity, Brasil 25-29 juli. 2005.

Norges altruistiske holdning overfor utviklingsland – finnes det en norsk høyere utdanningstrategi overfor den tredje verden?

Ved fungerende NORAD direktør Ingun Klepsvik

Punkter til innlegg til fagseminar om Norge i et globalt utdanningsmarked
8. november 2004

1. Innledning:

- Når tittelen på mitt innlegg er "Norges altruistiske holdning overfor utviklingsland – finnes det en norsk høyere utdanningsstrategi overfor den tredje verden?" er på en måte betingelsene lagt for hvordan jeg skal legge opp min presentasjon.
- For det første vil jeg gjerne drøfte sannhetsgehalten i påstanden om norsk "altruisme" i forhold til støtte til forskning og høyere utdanning i Sør, For det andre vil jeg gjerne drøfte hvilke strategier og retningslinjer Norge forholder seg til når det gjelder samarbeid med utviklingsland om høyere utdanning og forskning.
- Når jeg først har ordet, vil jeg gjerne avslutte mitt innlegg med kort å tegne opp noen dilemmaer som vi sliter med og å gi noen råd til om hvilke prioriteringer og ambisjoner som bør legges til grunn for norske posisjoner internasjonalt, slik det er formulert i invitasjonen til dette seminaret.

2. Om altruisme i norsk utviklingssamarbeid

- Terje Tvedt i Makt- og demokratiutredningen omtaler noe han kaller for et "godhetsregime" hvor det er "det gode" eller andre normer eller verdier som gir systemer legitimitet.. Han antyder samtidig at vi ofte befinner oss innenfor en diskurstradisjon som setter idealisme opp imot realpolitikken. Nord-sørpolitikken blir dermed plassert innenfor en et motsetningsforhold mellom altruisme og egeninteresse.
- Ser vi litt nærmere på begrepet så vil vi se at en verdiladet holdning preger ikke bare norsk utviklingspolitikk, men også vesentlige sider av vår utenrikspolitikk. I årets St.prp. står det: *Regjeringen bygger sin utenrikspolitikk på menneskers behov for frihet og rettferdighet, fred og sikkerhet og demokrati og menneskerettigheter. Vi har et moralsk ansvar for å hjelpe mennesker i nød og fattigdom.*
- Slik sett kan man kanskje si at norsk utviklingspolitikk preges av en viss form for altruisme, men gjelder det også for vår støtte til forskning og høyere utdanning i utviklingsland?
- Et eksempel på det motsatte: I januar i år offentliggjorde Norad en rapport om eksisterende samarbeid mellom lærerhøgskoler i Norge og tilsvarende institusjoner i Sør. Rapporten slo fast at en vesentlig forutsetning for å oppnå EFA-målene er å få til en bedre lærerutdanning. Dette støttes av de internasjonale partnere, hvorav Norge. Men rapporten fastslår: *"A negative lesson learned from past experiences is that often the selection of specific areas and modalities of cooperation is dominated by the Northern Partner...In order to*

*ensure better relevance special efforts will have to be made to shift from a (Northern) supply driven model to a (Southern) demand driven one*⁸

- Et eksempel til: Et av de mest toneangivende program innenfor norsk støtte til høyere utdanning og forskning er NUFU-programmet. Siden 1991 har i alt 956 Ph.D. and Masterstudenter fått utdanning gjennom programmet. Nesten 4000 publikasjoner er ferdigstilt under programmet, og forskningsprogrammene er godt kjent verden over. Men det er først nå i løpet av de siste årene at samarbeidsinstitusjonene i Sør har fått større innflytelse i innstilling til og valg av forskningsprosjekter som får støtte under programmet.
- I 2000 fastlo en evaluering av NUFU-programmet at "the decision-making process in the NUFU-programme is not transparent, and is largely controlled by the Norwegian institutions"⁹
- Det jeg vil fram til er at det ikke er *ren altruisme* som preger utgangspunktet for støtte til høyere utdanning og forskning. Men hvis vi skal se på forskning og høyere utdanning i et utviklingsperspektiv er det ikke så viktig å sette altruistiske merkelapper på tiltak. Det vil være langt viktigere å finne ut hvor de forskjellige partenes *egeninteresse* ligger og å finne fram til modeller som i størst mulig grad tjener begge parter.

3. Finnes det en høyere utdanningsstrategi overfor utviklingsland?

- Svaret er ja. Vår støtte til utviklingsland i dette området er regulert gjennom *Strategi for styrking av forskning og høyere utdanning i tilnytnng til Norges forhold til utviklingslandene*" Strategien er fra 1999 og tas i løpet av neste året opp til ny vurdering. Strategien gir hovedprioriteringer for ulike støtteordninger for høyere utdanning og forskning i Sør
- Formålet med støtten til høyere utdanning og opplæring i samarbeid med norske fagmiljøer er : "å bidra til å styrke kompetanse og kapasitet på sentrale fagområder av strategisk betydning for mottakerlandene der norske fagmiljøer har særlig kunnskap og kompetanse"
- Det viktige å få med seg her er at norsk støtte skal gå til å styrke fagområder som er identifiserte av mottakerlandet og at institusjonelt samarbeid med Norge skal bygge på det norske fagmiljøets komparative fortrinn.
- Utgangspunktet for vår tenkning er kapasitetsbygging i Sør og ikke i Norge.
- Når det gjelder utdanningstiltak innenfor høyere utdanning har Norge i dag flere tiltak som utdanningstilbud i Norge, så vel som høyeregradsutdanning ved institusjoner i utviklingsland.
- Norge gir i dag ca. 600 millioner kroner (2002-tall) årlig til forskning og høyere utdanning. Av disse midlene går nesten 1/3 til multilateralt

⁸ Collaboration in Teacher Education between Norway and the South, Pre-appraisal of a draft proposal submitted to Norad by SIU, Gabriel Carron and Marit Storeng

⁹ Evaluation of the NUFU programme Evaluation Report 5/2000

samarbeid, ca. 60 millioner går til utviklingsforskning og ca. 10 millioner til ettergivelse av gjeld/kovteprogrammet. Ca. 120-125 millioner kroner kanaliseres gjennom Senter for internasjonalisering av høyere utdanning. Disse midlene går hovedsakelig til NUFU-programmet, Norads Stipendprogram, Kulturutdanningsprogrammet og flere andre mindre Stipendprogram.

- Utenom NUFU-programmet og Stipendprogrammene går noe av den bilaterale støtten til høyere utdanning og forskning til rammeavtaler med universiteter i Uganda (Makerere University), Tanzania (University of Dar es Salaam, Sokoine University of Agriculture og Mzumbe University).
- I Sør-Afrika har over 16 millioner kroner gått til et forskningssamarbeid mellom sør-afrikanske og norske universiteter.
- I tillegg til rammeavtalene går støtte i dag til Addis Ababa University, Asian Institute of Technology (et regionalt universitet i Thailand), Earth University
- I Tanzania arbeides det nå med en langsiktig strategi for støtte høyere utdanning. Strategien tar utgangspunkt i en mer konsekvent samordning av virkemidler og en mer direkte kobling til fattigdomsreduksjon.

4. Om dilemmaer og råd

- Tilbake til utgangspunktet om å identifisere hvor de forskjellige partenes *egeninteresser* ligger og å finne fram til modeller som i størst mulig grad tjener begge parter
- Det er viktig å poengtere at universiteter og høyskoler i sør så vel som i nord tilhører kunnskapssamfunnet og at begge er aktører er en del av kunnskapsøkonomien. Det betyr at også institusjoner i sør har legitime behov for å utvikle og bevare sin egen hjernekraft. Det er kanskje her det første dilemmaet ligger. Vi kan bruke Norads Stipendprogram som eksempel. I løpet av Stipendprogrammets historie som går tilbake til 60-tallet har over 3000 studenter fra utviklingsland fått utdanning. Vi har ingen statistikk over hvor mange som ble i sine hjemland, men det har hele tiden vært en hovedmålsetting for programmet at studentene skal vende hjem etter endte studier. Grunnen til dette ligger i hovedmålet for programmet: kapasitets- og kompetansebygging av institusjoner i Sør. Det gjør det desto viktigere at studenten vender hjem til sin institusjon og at hun eller han *ikke* blir en "expatriate" som bidrar til hjemlandets økonomi gjennom å sende penger hjem! Sett fra Norads side er det viktig at Sør ikke tappes for de beste, men at man heller sikter mot å gjøre de beste i Sør bedre, ved at de har kortere opphold i Norge, som gjesteforelesere, at studentene fra Sør fortsatt stimuleres til å reise hjem
- Det koster nesten 500 000,- kroner å utdanne en student fra utviklingsland på mastergradsnivå. Også her må vi identifisere hvor egeninteressene ligger både i Nord og i Sør. Kan en større del av disse midlene brukes til å utvikle gode masterkurs ved institusjoner i Sør?

- Det er nødvendig å finne et felles felt hvor institusjoner i Norge og i Sør har felles anliggender. Utdanning av studenter fra Sør ved norske institusjoner er et område hvor vi har felles interesse. Det er viktig å understreke den betydningen studenter fra sør har for institusjoner i Nord. Studentene kommer til Norge med sin vitenskapelige og kulturelle ballast og gir en internasjonal dimensjon til kunnskapsbegrepet.
- Vi er bedt om å gi innspill til UFD om prioriteringer og ambisjoner, og jeg vil gjerne benytte meg av dette tilbudet: for det første vil jeg i arbeidet med nasjonale planer for forskningen tilråde departementet om å gi større plass til utviklingsforskning og til fattigdomsforskningen især. Nye globale samhandlingsmønstre gjør oss mer avhengige av hverandre. Samtidig vet vi har liten kunnskap om hvordan støtte til høyere utdanning i utviklingsland kan på en mer direkte måte kobles opp mot fattigdomsreduksjon.
- Jeg forstår at det arbeides nå med en ny Forskningsmelding og at den er ute til høring. Så vidt meg bekjent har ikke Norad fått tilsendt utkastet til meldingen. Det synes jeg er litt synd. Jeg håper i så fall at meldingen tar for seg betydningen av utviklingsforskningen.
- Til slutt vil jeg råde departementet om å gi prioritet til arbeidet med å få til en samordning av vilkår for studenter under kvoteprogrammet og studenter under Norads Stipendprogram. Vi står til tjeneste fra vår side.

”Hvem skal betale når vi handler utdanning på et globalt marked?”

Ved Marit Roalsø Sirevåg, president ANSA

Fagkonferanse UFD 8. november 2004

Innledning

Utdanning har blitt ”handlet” fra Norges side i mange år, både før Norge fikk sitt første universitet i Oslo i 1811, og etter og er således ikke ett nytt fenomen. På 1950-tallet var hele 30 prosent av studentmassen i Norge utenlandsstudenter.¹⁰ Antallet utenlandsstudenter har siden den gang økt, samtidig har også det totale antallet som tar utdanning blant den norske befolkningen økt de siste årene. Dette har da medført at andelen av utenlandsstudenter har sunket sammenlignet med eksempelvis 1950-tallet.

I dag har Norge ca 23 000 studenter, hvorav ca 16 000 tar en hel grad, utenfor landets grenser. Utdanning hevdes å ha blitt en vare. Det er viktig å være bevisst at utdanning handles med mellom landegrenser, og se på hvilke fordeler og ulemper denne transaksjonen gir for både land og enkeltpersoner. Samtidig er det viktig å være bevisst at utdanning ikke er en vare på lik linje med andre tradisjonelle varer ettersom universiteter ikke har profitt som formål.

Fordeler ved globalisering

For det første kan det globalt sett tilbys et bredere utvalg av programmer og språk sammenlignet enn hva som tilbys innenfor landets grenser. Dette åpner for nye muligheter for bredere kunnskap og kompetanse innen flere fag, samtidig som det åpner for mer spissing og spesialisering innen hvert fagfelt. Det bør også påpekes at flere tilbud som i utgangspunktet virker omtrent identiske kan variere mellom ulike land og landenes fortolkninger og kulturelle preferanser. Det kan også være slik at et land kan spesialisere seg på utdanning som er ens kjerneområde når utdanningsmarkedet i økende grad globaliseres.

For det andre skaper norske utenlandsstudenter fremtidig internasjonale muligheter for landet når flere av nasjonens borgere tar utdanning i utlandet. Det er viktig med et internasjonalt nettverk for Norge, spesielt mot de land og kulturer Norge har samarbeid og interesser i. Studentene skaper seg et internasjonalt nettverk, god kjennskap til landet og språkene hvilket senere kan være til fordel for det norske samfunns- og næringsliv.

En tredje fordel med utenlandskompetanse er at samfunnet får studenter tilbake til landet som har tilegnet seg evne til å se Norge og det norske samfunnet i perspektiv gjennom lengre opphold i utlandet. Til slutt kan også andre fordeler nevnes som en mer differensiert studentgruppe og økt kulturforståelse. For individet betyr dette videre økte valgmuligheter og økt studentmobilitet.

¹⁰ ¹⁰ NIFU Utlendighet eller utflukt (9/99), side 18

Utdanning som en vare?

Tradisjonelt sett er utdanning betraktet som et gode i det norske samfunnet. I det nye forslaget til lov om universitet og høyskoler er dette også entydig foreslått som en rettighet. Det er dog viktig å merke seg at det ikke trenger å være en motsetning mellom at utdanning defineres som et gode eller en vare. Det som er viktig å fokusere på er at denne "varen" nettopp oppfyller behovene som godet skal dekke.

Dersom pengene følger studentene, vil en økende globalisering av utdanningsmarkedet føre til økt konkurranse om de norske studentene. Dette vil kunne føre til at kvalitetskravene ved de norske universiteter og høyskolene blir mer tydelige ettersom de norske læresteder dermed og må konkurrere mot internasjonale aktører for å tiltrekke seg studenter.

Mer verdi av utenlandsstudier

Like viktig som å stille spørsmålet om hvem som skal betale for utdanning i et globalt marked, er det å stille spørsmålet om hvorfor man skal betale for å ha studenter i utlandet. I følge Mjør-rapporten (2000) bidrar utenlandsstudentene med viktig erfaring som setter landet i bedre stand til å orientere seg i en stadig økende internasjonal virkelighet.¹¹ NIFU rapport (99) fastslår også at det krever noe ekstra, men gir også noe ekstra¹². Det er også viktig å stille seg spørsmålet hva man skal betale for. Bør Norge kun satse på å øke antallet av studenter som tar deler av sin grad, eller bør det også satses på gradsstudenten?

Det er flere fordeler ved å ta deler av ens grad i utlandet, enten via "joint degrees", utveksling eller ved å sende ut norske "satellitter". For det første gir det den enkelte elev en introduksjon til internasjonal kompetanse og erfaring. For det andre gir det sammenligningsgrunnlag til studiet hjemme og man får oppleve andre måter å tilnærme seg studie området på. For institusjonene betyr dette at studentene får ny erfaring som kan bidra til å internasjonalisere de norske institusjonene. Men dersom dette er målet og internasjonalisere institusjonene er det like viktig å ha utveksling av undervisere.

Som gradsstudent i utlandet kan man derimot benytte seg av et annerledes studietilbud som ikke tilbys i Norge. Grader som ofte virker like ved første øyekast er ofte forskjellige ettersom det på utenlandske universiteter tilbyr annerledes tilnæringsmetoder som eksempelvis større grad av spesialisering. Ved å bli integrert i studiemiljøet og en ny kultur over lengre tid tilegner man seg både kultur- og språkforståelse. Man bygger internasjonalt nettverk ved blant annet å knytte kontakt med studiekammerater fra studielandet og øvrige verden, hvilket man kan trekke på ved senere anledninger. Studier viser og at utenlandsstudenten tilegner seg svært gode arbeidsvaner ved en gjennomsnittlig større ukentlig innsats sammenlignet med studier i Norge¹³.

¹¹ Mjør-rapporten Frihet med ansvar (2000), side 32

¹² Jannecke Wiers-Jenssen, NIFU (9/99) utlendighet eller utflukt? side 113

¹³ Jannecke Wiers-Jenssen, NIFU (26/2003), Over bekken etter vann,

En av de viktigste egenskapene man tilegner seg gjennom lengre studieopphold i utlandet er evnen til å sette den norske kulturen i perspektiv, således kan man se både styrker og svakheter ved landet og bidra til å videreutvikle samfunnet.

Grads- og delgradsstudenter bør og må ikke settes opp mot hverandre da de er komplementære. Derfor er det viktig at det offentlige sikrer mulighet for at studentene har valget mellom dem begge.

Kvalitetsutdanning

Ettersom utdanning i økende grad blir mer og mer globalt er det viktig å sikre at den utdanningen som Norge "handler" i utlandet er av god kvalitet. Det er derfor viktig å sette en internasjonalstandard, som eksempelvis gjennom UNESCO/OECD "Guidelines project" hvor et hvert land går god for sine institusjoner og man anerkjenner dette landets standarder. Et hvert land vil da gå god for sine institusjoner, slik som Norge i denne sammenheng har NOKUT. Gjennom slike rammeavtaler vil det være enklere å kunne identifisere kvalitetsutdanning.

Nye utfordringer

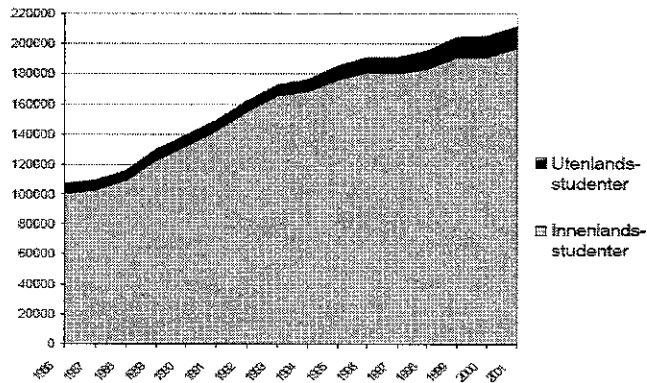
Nye utfordringer oppstår ettersom utdanningsmarkedet i økende grad blir globalt. Yrkesgrupper, som agenter som formidler studieinformasjon for enkelte universiteter, oppstår. Disse har en viktig rolle i og med at de kan formidle mer detaljert informasjon vedrørende hvert enkelt universitet og forenkle ofte byråkratiske søknadsprosesser. Samtidig er det viktig å være observant på at agenter ofte representerer et fåtall universiteter, hvilket betyr at flere norske studenter gjerne samles på ett og samme lærested. Viktig er det også at agentene motiveres av profitt. I denne sammenheng er behovet for å posisjonere objektiv studieinformasjon økende i en situasjon hvor agentene markedsfører intensivt. I tillegg er det viktig å finne felles retningslinjer slik at man sikrer at agenter og andre studieformidlere skal drive en så forsvarlig studieformidling som mulig.

Konklusjon

Norsk utdanningspolitikk bygger på likhetsprinsippet. (man bør diskutere dette prinsippet tidligere også, ikke bare i konklusjonen) Dette er et prinsipp som er viktig å ivareta og videreføre. Det er derfor viktig at det offentlige kan sikre dette for alle ledd i utdanningen, uansett hvor eller hvordan studentene tar sin utdanning. Norge må sikre en fleksibel studieordning samtidig med kvalitet. Økt globalisering betyr økt konkurranse også for de norske utdanningsinstitusjonene, hvilket igjen øker kvaliteten på utdanningen i Norge, i tillegg til å tilføre landet internasjonal kompetanse og erfaring gjennom utenlandsstudentene som vender hjem til Norge etter endt studium.

Utvikling i utenlandsstudenter

Figur 1.2 Veksten i antall utenlandsstudenter (gradsstudenter)- og innenlandsstudenter 1986-2001.

Kilde: SSB

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Utdanning som en vare?

Utdanning kommer ikke til å bli en handelsvare på lik linje med andre varer, fordi:

- Universiteter har ikke profittformål
- Trenger ikke være motsetning mellom et gode og en vare
- Konkurransen gir økt kvalitet

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Fordeler ved globalisering av utdanning

- Bedre tilbud av programmer og språk
- Fremtidig internasjonale muligheter for Norge
- Økt evne til å se Norge i perspektiv
- Mer differensiert studentgruppe
- Økt kulturforståelse
- Økte valgmuligheter og studentmobilitet

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Hvorfor skal Norge ha studenter i utlandet?

- Bidrar med viktig erfaring som setter landet i bedre stand til å orientere seg i en stadig økende internasjonal virkelighet.¹
- "Krever noe ekstra, men gir også noe ekstra"²

¹ Mjøsrapporten Frihet med ansvar (2000), side 32

² NIFU (9/99) utlendighet eller utflykt? side 113

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Hva skal det betales for?

Delgrad (utveksling)

- Konvertibel til det norske systemet
- Gir en smak av internasjonal erfaring
- Sammenligningsgrunnlag til studiet

Helgrad

- Anderledes studietilbud
- Kultur og språkforståelse
- Internasjonalt nettverk
- Gode arbeidsvaner (større ukentlig innsats)
- Evne til å sette norsk kultur i perspektiv

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

- Kan og bør ikke settes opp mot hverandre
- Gir forskjellige kvaliteter og utfyller hverandre
- Derfor viktig at det offentlige sikrer begge

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Hvordan sikre kvalitet?

- Felles forståelse av kvalitetsprinsippet
- Internasjonale standarder for kvalitet
- Viktig med objektiv informasjon
- Viktige utfordring: agenthåndtering

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Konklusjon

- Det offentlige må sikre:
 - Fleksibel studieordning
 - Sikre kvalitet
 - Sikre likhetsprinsippet
 - Sikre internasjonalisering
 - "Pengene følger studentene"

8. November 2004

Marit Roalsø Sirevåg

Deltakerliste

FAGSEMINAR 8. NOVEMBER 2004

GLOBALISERING AV UTDANNING

Ant.	Institusjon	Etternavn	Fornavn	Titel
1	ANSA	Askeland	Aleksander	Fung. generalsekretær
2	ANSA	Sirevåg	Marit Roalsø	President, innleder
3	Det danske Undervisningsministeriet	Rasmussen	Torben Kornbech	Visedirektør, innleder
4	Diakonhjemmet Høgskole	Døhlie	Elsa	Avdelingsleder
5	Diakonhjemmet Høgskole	Vilberg	Hege	Internasjonal koordinator
6	Fafo	Ure	Odd Bjørn	
7	Forskningsrådet	Eilertsen	Jan-Arne	Spesialrådgiver
8	Forskningsrådet	Haavardsholm	Torunn	Avdelingsdirektør
9	Handelshøgskolen BI	Jensen	Jens J.	Direktør
10	Handelshøgskolen BI	Reve	Torger	Rektor, innleder
11	Høgskolen i Gjøvik	Nes	Elin	Leder internasjonalt kontor
12	Høgskolen i Akershus	Bugge	Kristin M.	Leder internasjonalt kontor
13	Høgskolen i Akershus	Stensberg	Marit	
14	Høgskolen i Bergen	Bergsvik	Eli	Rektor
15	Høgskolen i Bergen	Steen	Odd Inge	Førsteamanuensis
16	Høgskolen i Bodø	Mellemvik	Frode	Rektor
17	Høgskolen i Buskerud	Nilsson	Fred E.	Studiesjef
18	Høgskolen i Gjøvik	Wroldsen	Jørn	Rektor
19	Høgskolen i Hedmark	Smedstad	Harald	
20	Høgskolen i Oslo	Knutstad	Unni	
21	Høgskolen i Oslo	Kvammen	Dagrunn	Underdirektør
22	Høgskolen i Sogn- og Fjordane	Binningsbø	Hans Jørgen	Direktør, innleder
23	Høgskolen i Stavanger	Henrichsen	Kristofer R.	Kontorsjef
24	Høgskolen i Stavanger	Myhra	Turid	Utdanningsdirektør
25	Høgskolen i Sør-Trøndelag	Pedersen	Frode Langlo	Utredet
26	Høgskolen i Telemark	Bjerketvedt	Dag K.	Rektor
27	Høgskolen i Telemark	Duesund	Knut	Prorektor
28	Høgskolen i Vestfold	Bjørnstad	Siri	Førstekonsulent
29	Høgskolen i Østfold	Høy-Petersen	Ellen	
30	Høgskolen i Østfold	Vestli	Elin Nesje	
31	Kunsthøgskolen i Oslo	Andersen	Anne Cathrine	Internasjonal koordinator
32	NIFU	Fröhlich	Nicoline	
33	NIFU	Langfeldt	Liv	
34	NIFU	Wiers-Jenssen	Jannecke	
35	NIFU	Stensaker	Bjørn	Forskningsleder, innleder
36	NOKUT	Haugland	Oddvar	Direktør
37	NOKUT	Hezslin	Anne Marie	Seksjonsleder
38	NOKUT	Haakstad	Jon	Seksjonsleder
39	NORAD	Wætnes	Inger	Seniorrådgiver
40	NORAD	Klepsvik	Ingun	Direktør, innleder
41	Norges Handelshøgskole	Mathiesen	Lars	Prorektor
42	Norges idrettshøgskole	Breivik	Gunnar	Professor/rektor
43	Norges idrettshøgskole	Wist	Baard	Direktør
44	Norges landbrukshøgskole	Haug	Ruth	
45	Norges landbrukshøgskole	Tronsmo	Anne Marte	Prorektor
46	Norges landbrukshøgskole	Øygard	Ragnar	

47	Norges musikkhøgskole	Karlsen	Tove Kristin	Direktør
48	Norges musikkhøgskole	Solvik	Kjetil	Studiesjef
49	Norges veterinærhøgskole	Etchell	Melanie	Rådgiver
50	Norgesuniversitetet	Toska	Jan Atle	Direktør
51	Norsk Forskerforbund	Berg	Bjørn T.	
52	Norsk Forskerforbund	Kjennalden	Kari	
53	Norsk studentunion	Eikeland	Jon Ivar	
54	Norsk studentunion	Solumsmoen	Aslak	
55	NTNU	Aaslestad	Petter	Professor
56	Senter for internasjonalisering av høyere utdanning	Birkeland	Ingebjørg	Seksjonssjef
57	Senter for internasjonalisering av høyere utdanning	Pedersen	Vidar	
58	Statens lånekasse for utdanning	Jensen	Torill M.	Rådgiver
59	Statens lånekasse for utdanning	Mølstad	Torun	
60	Hedda v/Universitetet i Oslo	Uppstrøm	Therese Marie	
61	Universitetet i Bergen	Sydnes	Leiv K.	Professor
62	Universitetet i Bergen	Torrissen	Mette Myrme	Utdanningsdirektør
63	Universitetet i Bergen	Halvorsen	Tor	Førsteamanuensis, innleder
64	Universitetet i Oslo	Egenberg	Gitte	Studiekonsulent
65	Universitetet i Oslo	Elverhøi	Anders	Prodekan
66	Universitetet i Oslo	Fægri	Knut	
67	Universitetet i Oslo	Herstad	Bente	Direktør
68	Universitetet i Oslo	Hullstein	Svein	Rådgiver
69	Hedda v/Universitetet i Oslo	Maassen	Peter	
70	Universitetet i Oslo	Krogh	Hanne	Seksjonssjef
71	Universitetet i Oslo	Olsen	Johan P.	Professor, innleder
72	Universitetet i Oslo	Underdal	Arild	Rektor, innleder
73	Universitetet i Tromsø	Salvesen	Ingrid Bergslid	Ass. universitetsdirektør
74	Universitets- og høgskolerådet	Majgaard	Mona	Rådgiver
75	Utdanningsforbundet	Blyverket	Kathrine	
76	Utdanningsforbundet	Dahl	Marit	Spesialrådgiver
77	Utdanningsforbundet	Grøttvik	Roar	
78	Utdanningsdirektoratet	Først	Eva	Områdedirektør
79	Utdannings- og forskningsdepartementet	Clemet	Kristin	Statsråd
80	Utdannings- og forskningsdepartementet	Haugstad	Bjørn	Statssekretær
81	Utdannings- og forskningsdepartementet	Fevolden	Trond	Departementsråd
82	Utdannings- og forskningsdepartementet	Reed	Rolf	Ekspedisjonssjef
83	Utdannings- og forskningsdepartementet	Heder	Eivind	Ekspedisjonssjef
84	Utdannings- og forskningsdepartementet	Sætre	Cathrin	Avdelingsdirektør
85	Utdannings- og forskningsdepartementet	Aalde	Gry	Avdelingsdirektør
86	Utdannings- og forskningsdepartementet	Vaagland	Olav	Avdelingsdirektør
87	Utdannings- og forskningsdepartementet	Sletta	Knut	Avdelingsdirektør
88	Utdannings- og forskningsdepartementet	Hovden	Arne	Underdirektør
89	Utdannings- og forskningsdepartementet	Husa	Else	Underdirektør
90	Utdannings- og forskningsdepartementet	Hauge	Kristin	Underdirektør
91	Utdannings- og forskningsdepartementet	Pedersen	Torgund	Underdirektør
92	Utdannings- og forskningsdepartementet	Pettersen	Erik B.	Underdirektør
93	Utdannings- og forskningsdepartementet	Yssen	Hanne	Underdirektør
94	Utdannings- og forskningsdepartementet	Horsfjord	Vidar	Underdirektør
95	Utdannings- og forskningsdepartementet	Nyborg	Per	Prosjektleder
96	Utdannings- og forskningsdepartementet	Steenstrup	Elisabeth	Spesialrådgiver
97	Utdannings- og forskningsdepartementet	Oftedal	Lene	Seniorrådgiver

98	Utdannings- og forskningsdepartementet	Vige	Gro Beate	Seniorrådgiver
99	Utdannings- og forskningsdepartementet	Tyldum	Hildrun	Seniorrådgiver
100	Utdannings- og forskningsdepartementet	Skodvin	Ole-Jacob	Seniorrådgiver
101	Utdannings- og forskningsdepartementet	Rustad	Sverre	Seniorrådgiver
102	Utdannings- og forskningsdepartementet	Sørensen	Olve	Seniorrådgiver
103	Utdannings- og forskningsdepartementet	Måseide	Kjetil	Seniorrådgiver
104	Utdannings- og forskningsdepartementet	Ulsnes	Lars E.	Seniorrådgiver
105	Utdannings- og forskningsdepartementet	Øvergaard	Tomas	Seniorrådgiver
106	Utdannings- og forskningsdepartementet	Walle	Ivar	Seniorrådgiver
107	Utdannings- og forskningsdepartementet	Christiansen	Inger Johanne	Seniorrådgiver
108	Utdannings- og forskningsdepartementet	Johnsen	Berit	Seniorrådgiver
109	Utdannings- og forskningsdepartementet	Gulbjørnrud	Sissel	Seniorrådgiver
110	Utdannings- og forskningsdepartementet	Løvehaug	Magnhild	Seniorrådgiver
111	Utdannings- og forskningsdepartementet	Vågslid	Liv	Seniorrådgiver
112	Utdannings- og forskningsdepartementet	Astrup	Thorvald	Seniorrådgiver
113	Utdannings- og forskningsdepartementet	Sollien	Tone	Seniorrådgiver
114	Utdannings- og forskningsdepartementet	Hildrum	Astri	Seniorrådgiver
115	Utdannings- og forskningsdepartementet	Vistven	Karina	Seniorrådgiver
116	Utdannings- og forskningsdepartementet	Skaflestad	Ellen Marie	Seniorrådgiver
117	Utdannings- og forskningsdepartementet	Nordlie	Morten	Seniorrådgiver
118	Utdannings- og forskningsdepartementet	Skirbekk	Tarjei	Rådgiver
119	Utdannings- og forskningsdepartementet	Bøhaugen	Ole Martin	Rådgiver
120	Utdannings- og forskningsdepartementet	Dybesland	Heidi	Rådgiver
121	Utdannings- og forskningsdepartementet	Vestrheim	Alf H.	Rådgiver
122	Utdannings- og forskningsdepartementet	Stokkan	Elin	Rådgiver
123	Utdannings- og forskningsdepartementet	Pedersen	Stig Helge	Rådgiver
124	Utdannings- og forskningsdepartementet	Aukrust	Torlaug Lundh	Rådgiver
125	Utdannings- og forskningsdepartementet	Thowsen	Siri Lill	Rådgiver
126	Utdannings- og forskningsdepartementet	Jordet	Christen	Rådgiver
127	Utdannings- og forskningsdepartementet	Skålid	Ragnhild	Rådgiver
128	Utdannings- og forskningsdepartementet	Gravås	Mads	Rådgiver
129	Utdannings- og forskningsdepartementet	Rasmussen	Ane Marte	Rådgiver
130	Utdannings- og forskningsdepartementet	Antonsen	Thor-Martin	Rådgiver
131	Utdannings- og forskningsdepartementet	Fosen	Gerd-Hanne	Rådgiver
132	Utdannings- og forskningsdepartementet	Raaberg	Eva	Rådgiver
133	Utdannings- og forskningsdepartementet	Djupvik	Sissel	Rådgiver
134	Utdannings- og forskningsdepartementet	Skjerve	Tommy	Førstekonsulent
135	Utdannings- og forskningsdepartementet	Haugen	Heidi Østbø	Førstekonsulent
136	Utdannings- og forskningsdepartementet	Lie	Ragnfrid	Førstekonsulent
137	Utdannings- og forskningsdepartementet	Slottet	Inger S.	Førstekonsulent
138	Utdannings- og forskningsdepartementet	Grønnevet	Sigrid Dahl	Førstekonsulent
139	Utdannings- og forskningsdepartementet	Andreassen	Geir Åge	Førstekonsulent
140	Utdannings- og forskningsdepartementet	Bakke	Andreas Holm	Førstekonsulent